

INCLUSIETOETSEN

Wegwijzers naar meer inclusie

Bea Maes & Claudia Claes (Red.)

2016

Colofon

Initiatief van de commissie inclusie van het Vlaams Welzijnsverbond

Wetenschappelijke begeleiding

Prof. Dr. Bea Maes, Faculteit Psychologie en Pedagogische Wetenschappen, KU Leuven
Prof. Dr. Claudia Claes, Faculteit Mens en Welzijn HO Gent en gastprofessor vakgroep Orthopedagogiek, UGent

Verantwoordelijke uitgever

Hendrik Delaruelle, Guimardstraat 1, 1040 Brussel

Een groep van masterstudenten van de opleiding Orthopedagogiek aan de KU Leuven werkte de inclusietoetsen uit, onder leiding van Bea Maes en Claudia Claes. Dit gebeurde in nauw overleg met de leden van de commissie inclusie. Diverse ledenorganisaties van het Vlaams welzijnsverbond realiseerden een gedegen praktijktoetsing.

Liesbeth Dhaenens, Karlien Deroover, Naomi Keppens en Sam Luwel, masterstudenten KU Leuven Orthopedagogiek

Commissieleden:

Bellemans An, Bogaert Marc, Cools Patrick, De Ryckere Carlos, Deboschere Eric, Delbeke Kaat, Jonckheere Renaat, Krols J , Laget Hilde, Naert R gine, Ostyn Carine, Snoeck Lieselot, Stroo Jef, Van Belleghem Mia, Van Rompay Frank, Vanderbeken Koen, Vanthuyne Veerle, Vereecken Carine, Warnez Johan.

Beschikbaar gesteld

Als publicatie op de studiedag Out of the Box@Inclusie op 17 maart 2016
'Open source' op de website van het Vlaams Welzijnsverbond

INCLUSIETOETSEN

Wegwijzers naar meer inclusie

Bea Maes & Claudia Claes (Red.)
2016

Inhoudstafel

Inleiding	2
Deel 1 Het conceptueel kader	3
1.1. Achtergronden	3
1.2. De concepten inclusie en maatschappelijke participatie.....	5
Deel 2 Vragenlijst 1: Inclusie-uitkomsten voor personen met een handicap	8
2.1. Doel en opbouw van de vragenlijst	8
2.2. Vragenlijst Inclusie-uitkomsten voor volwassenen met een handicap – versie voor de persoon zelf	10
2.3. Vragenlijst Inclusie-uitkomsten voor minderjarigen met een handicap – Versie voor een informant	18
2.4. Handleiding bij afname, scoring en interpretatie.....	26
2.4.1. Afname.....	26
2.4.2. Scoring	27
2.4.3. Interpretatie	27
2.5. Resultaten pilootstudie	29
2.5.1. Pilootstudie volwassenen	29
2.5.2. Pilootstudie minderjarigen.....	32
Deel 3 Vragenlijst 2: Bevorderende en belemmerende organisatiefactoren voor inclusie.....	35
3.1. Doel en opbouw van de vragenlijst	35
3.2. Vragenlijst	37
3.3. Handleiding bij afname, scoring en interpretatie.....	44
3.3.1. Afname	44
3.3.2. Scoring	44
3.3.3. Interpretatie	44
3.4. Resultaten pilootstudie	46
3.4.1. Respondenten	46
3.4.2. Kwaliteit van het instrument	46
3.4.3. Resultaten	47
Referenties	49

Inleiding

Binnen het Vlaams Welzijnsverbond werd in 2011 een commissie inclusie opgericht. De commissie stelde zich als opdracht na te gaan op welke wijze VAPH-organisaties de inclusie van personen met een handicap kunnen bevorderen.

De commissie vroeg een team van onderzoekers van de KU Leuven (Bea Maes) en de Hogeschool Gent (Claudia Claes) om een inclusietoets te ontwikkelen met een tweeledige doelstelling. Ten eerste moest het instrument de inclusie-uitkomsten voor personen met een handicap die ondersteund worden door VAPH¹-organisaties kunnen evalueren. Op deze manier wil men een zicht krijgen op de mate waarin de organisaties er in slagen inclusie te realiseren voor hun cliënten. De resultaten van een dergelijke bevraging kunnen de basis vormen voor een individueel traject naar meer inclusie. Ten tweede moest het instrument met het oog op inclusie bevorderende en belemmerende factoren in de werking van de organisaties in kaart kunnen brengen. De resultaten van een dergelijke bevraging kunnen de basis vormen voor een organisatie-traject naar meer inclusief werken.

We hebben er voor gekozen om voor beide doelen aparte vragenlijsten te creëren.

Vragenlijst 1 is gericht op de **inclusie-uitkomsten** voor personen met een handicap. Voor een gedetailleerde beschrijving van de ontwikkeling van deze vragenlijst verwijzen we naar de masterproeven van Karlien Deroover (2014) en Liesbeth Dhaenens, Sam Luwel en Naomi Keppens (te verwachten juli 2016). In eerste instantie werd een **versie voor volwassenen** ontwikkeld. Deze werd vervolgens aangepast in een **versie voor minderjarigen**. We beschrijven de verschillende versies van deze vragenlijst in deel 2, en geven daarbij de resultaten weer van de pilootstudies.

Vervolgens werd **Vragenlijst 2** ontwikkeld. Deze vragenlijst is gericht op het identificeren van **bevorderende en belemmerende factoren in de organisatie** ten aanzien van het realiseren van inclusie-uitkomsten bij de cliënten. Voor een gedetailleerde beschrijving van de ontwikkeling van vragenlijst 2 verwijzen we naar de masterproef van Liesbeth Dhaenens, Sam Luwel en Naomi Keppens (te verwachten juli 2016). We presenteren deze vragenlijst en de resultaten van de pilootstudie in deel 3.

Naast de inclusietoetsen ontwikkelde de commissie tevens een Visietekst Inclusie en een Competentieprofiel Begeleider-Coach in de context van inclusief werken. U kan deze terug vinden op de website van het Vlaams Welzijnsverbond (www.vlaamswelzijnsverbond.be).

1 Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap

Het conceptueel kader

1.1 Achtergronden

Inclusie is een centraal begrip geworden in de directe ondersteuning van personen met een handicap en in het ondersteuningsbeleid ten aanzien van deze mensen.

Op vlak van de **directe ondersteuning** zijn twee referentiekaders van belang. Vooreerst is er het kader van kwaliteit van leven. Kwaliteit van leven richt de aandacht op wat belangrijk en wenselijk is vanuit het perspectief van de persoon met een handicap zelf (Claes, 2011; Maes, 2011; Schalock et al., 2002). Het gaat om de vraag wat iemand belangrijk en betekenisvol vindt in zijn leven, hoe daarop kan verder gebouwd worden en wat kan verbeteren in iemands leven. Het kader van kwaliteit van leven nodigt uit om op een integrale wijze naar iemands leven te kijken. Men gaat na wat er essentieel en wenselijk is vanuit het perspectief van de persoon zelf op de verschillende domeinen van zijn leven. Op basis van een dergelijke analyse kunnen dan, samen met direct betrokkenen, bepaalde doelen of veranderingen vooropgesteld worden ('personal outcomes'), die aansluiten bij de wensen en verwachtingen van de persoon en van de direct betrokkenen en die bijdragen aan een betere levenskwaliteit. Op het niveau van diensten en voorzieningen is het relevant om te weten welke ondersteunende maatregelen kunnen genomen worden om de levenskwaliteit van de cliënten te bevorderen en welke effecten de aangeboden diensten hebben op de levenskwaliteit van de cliënten.

Kwaliteit van leven is een multidimensionaal construct (Brown, Schalock, & Brown, 2009; Schalock et al., 2002). Schalock en Verdugo (2002) onderscheiden op basis van een analyse van de internationale literatuur de volgende acht domeinen: persoonlijke ontwikkeling, zelfbepaling, interpersoonlijke relaties, sociale inclusie, rechten, materieel welbevinden, emotioneel welbevinden en fysiek welbevinden. Deze domeinen kunnen geclusterd worden in drie basisdimensies van kwaliteit van leven, namelijk onafhankelijkheid (persoonlijke ontwikkeling en zelfbepaling), sociale participatie (interpersoonlijke relaties, sociale inclusie, rechten) en welbevinden (materieel, emotioneel, fysiek) (Schalock, Keith, Verdugo & Gomez, 2010; Verdugo, Navas, Gómez, & Schalock, 2012). Elk domein van kwaliteit van leven wordt op zijn beurt geconcretiseerd in indicatoren, die een aanwijzing vormen voor iemands levenskwaliteit.

Interpersoonlijke relaties en sociale inclusie maken dus een wezenlijk onderdeel uit van iemands levenskwaliteit. Er is sprake van een goede levenskwaliteit wanneer tegemoetgekomen wordt aan individueel vooropgestelde doelen en noden en wanneer iemand de kans heeft om betekenisvolle en verrijkende levenservaringen op te doen (Schalock et al., 2002). Daarbij wordt sterk benadrukt dat mensen keuzes moeten kunnen maken en controle moeten hebben inzake activiteiten, interventies en hun omgeving. Tevens hangt het concept nauw samen met de verbondenheid met andere mensen. Sociale relaties bepalen in sterke mate de levenskwaliteit.

Een tweede referentiekader is het VN-Verdrag inzake de Rechten van Personen met een Handicap (United Nations, 2006). Het verdrag gaat uit van een sociaal model van handicap. Een handicap wordt niet langer beschouwd als een kenmerk van het individu, maar als een afstemmingsprobleem tussen de persoon met functionele beperkingen en mogelijkheden enerzijds en de samenleving anderzijds. Een handicap betekent dan dat mensen belemmeringen ondervinden om op een gelijkwaardige manier te participeren in de samenleving. Het is de verantwoordelijkheid van de samenleving in zijn geheel om de omgeving zodanig te veranderen dat alle personen op alle domeinen van het maatschappelijk leven volwaardig kunnen participeren.

Het verdrag steunt op een aantal belangrijke uitgangspunten (Bickenbach, 2009; Harpur, 2012; Maes, Noens, & Heynderickx, 2015; Sorée, 2012; Stuart, 2012). Een eerste is dat mensen met een handicap zelf invulling moeten kunnen geven aan hun leven, aansluitend bij hun persoonlijke keuzes, wensen en doelen. Personen met een handicap hebben het recht om in de maatschappij te leven met dezelfde keuzemogelijkheden als anderen. Ze moeten een eigen levenstraject kunnen uitstippelen en een kwaliteitsvol leven kunnen leiden. Daarnaast moeten zij volwaardig kunnen deelnemen aan de samenleving, in voor hen betekenisvolle activiteiten en relaties. Mensen met een handicap hebben het recht om onderwijs te volgen in het gewone onderwijssysteem (artikel 24) en om te wonen (artikel 19) en te werken (artikel 27) in de samenleving. Tevens hebben ze het recht op participatie in het politieke en openbare leven (artikel 29) en op deelname aan

het culturele leven, recreatie, vrijetijdsbesteding en sport (artikel 30) (United Nations, 2006). Niet alleen de mentaliteit en attitudes van burgers, maar ook de maatschappelijke structuren moeten zodanig aangepast worden dat iedereen erbij kan horen en geen drempels ondervindt om op een gelijkwaardige wijze te participeren in de samenleving. Zowel toegankelijkheid, redelijke aanpassingen, technologische hulpmiddelen en adequate ondersteuning in gewone leefsituaties kunnen daartoe bijdragen. Een inclusieve samenleving veronderstelt ook erkenning en waardering van de diversiteit tussen mensen, evenals onderlinge solidariteit en zorg.

Beide kaders geven mee richting aan het huidige **ondersteuningsbeleid** ten aanzien van personen met een handicap, waarin de volgende principes centraal staan (Maes et al, 2015):

- Krachtgericht, empowerend of emancipatoir werken. De krachten en de competenties waarover personen met een handicap en hun omgeving beschikken, moeten onderkend, benut en versterkt worden (zie o.a. Driessens & Melis, 2012; Van Regenmortel, 2010). Dergelijke ondersteuning versterkt mensen en groepen zodat ze zelf beslissingen kunnen nemen en volwaardig kunnen deelnemen aan de samenleving.
- Vraaggestuurde en persoonsgerichte ondersteuning (zie o.a. Claes, 2011; Maes & Hermans, 2010; Thompson et al., 2009). Ondersteuning die erop gericht is dat mensen met een handicap een kwaliteitsvol leven leiden en als volwaardig burger participeren in de samenleving, vereist een (herhaaldelijk) proces van vraagverduidelijking. Centrale vragen daarbij zijn enerzijds wat iemand wil in zijn leven, wat zijn wensen en verwachtingen zijn, en anderzijds welke ondersteuning iemand nodig heeft om te kunnen participeren aan dagelijkse activiteiten en leefsituaties. Op basis daarvan kan op maat van het individu een ondersteuningspakket samengesteld worden dat afgestemd is op de wensen, verwachtingen en noden.
- Ondersteuning in de samenleving (zie o.a. Wilken, 2007). Als mensen met een handicap ondersteuning nodig hebben, wordt die best in hun eigen leefomgeving en in de samenleving aangeboden. Dat betekent in hun gezin, in de gewone school, in het reguliere vrijetijdsgebeuren etc. Men spreekt in dit verband ook

over de vermaatschappelijking van de zorg. De Strategische Adviesraad-WGG (2012, p. 8) definieert deze tendens als volgt: *“Verschuiving binnen de zorg waarbij ernaar gestreefd wordt om mensen met beperkingen, chronisch zieken, kwetsbare ouderen, jongeren met gedrags- en emotionele problemen, mensen die in armoede leven, ..., met al hun mogelijkheden en kwetsbaarheden een eigen zinvolle plek in de samenleving te laten innemen, hen daarbij waar nodig te ondersteunen en de zorg zoveel mogelijk geïntegreerd in de samenleving te laten verlopen”*.

- Gedeelde zorg en ondersteuning (zie o.a. Steyaert & Kwekkeboom, 2010; 2012). In een zorgzame samenleving dragen mensen zorg voor elkaar. Dat betekent dat veel aandacht gaat naar de zorg en ondersteuning die gezins- en familieleden en het bredere sociale netwerk bieden. Professionele ondersteuning treedt ondersteunend en aanvullend op ten aanzien van mantelzorgers en versterkt de uitbouw van ondersteunende netwerken rond personen met een handicap. Mensen met een handicap moeten ook gebruik kunnen maken van het reguliere aanbod (bv. de kinderopvang, de thuis- of gezinszorg, de geestelijke gezondheidszorg, het algemeen welzijnswerk). In de context van het VAPH wordt daarbij verwezen naar verschillende concentrische cirkels waarmee de verschillende mogelijke ondersteuningsbronnen worden aangegeven: materiële hulpmiddelen, de persoon zelf, zijn gezin, het bredere sociaal netwerk van vrijwilligers en buurtbewoners etc., de reguliere welzijns- en gezondheidsdiensten en de handicapspecifieke diensten van het VAPH.

1.2 De concepten inclusie en maatschappelijke participatie

Inclusie, volwaardig burgerschap en maatschappelijke participatie staan ook hoog op de onderzoeksagenda (Amado, Stancliffe, McCarron, & McCallion, 2013; Bigby, 2012; Brown, Cobigo, & Taylor, 2015; Martin & Cobigo, 2011; Overmars-Marx, Thomése, Verdonschot, & Meininger, 2014; Wright & Stickley, 2013).

De term *participatie* kreeg een centrale plaats binnen de Internationale Classificatie van het menselijk Functioneren (ICF). ICF geeft als definitie van participatie: *“iemand's deelname aan het maatschappelijke leven”* (de Kleijn-de Vrankrijker, 2002). Het heeft betrekking op de vraag of personen met een handicap kunnen deelnemen aan de maatschappij en of ze er sociale rollen kunnen opnemen. In verschillende definities van participatie vinden we terug dat het gaat om het betrokken zijn in verschillende levenssituaties door relaties aan te gaan met de omgeving. Chang, Coster en Helfrick (2013, p.772) definiëren participatie in de samenleving als volgt: *“Community participation is the active involvement in activities that are intrinsically social and either occur outside the home or are part of a nondomestic role”*. Cardol, Speet en Rijken (2007) voegen hier nog een element aan toe. Ze geven aan dat de deelname van een persoon aan de samenleving betekenisvol moet zijn voor deze persoon. Ze beschrijven maatschappelijke participatie als *“het vervullen van sociale en maatschappelijke rollen op een voor de persoon zinvolle manier”* (Cardol et al., 2007, p. 17). Maatschappelijke participatie omvat dan het opnemen van betekenisvolle rollen door het deelnemen aan activiteiten in de samenleving en door in interactie te treden met andere personen.

Er zijn ook verschillende definities en invullingen van het concept inclusie (Bigby, 2012; Giambona & Vassalo, 2013; Martin & Cobigo, 2011; Meininger, 2010; Wright & Stickley, 2013). De definitie van sociale inclusie die de Europese Commissie hanteert, is een brede definitie: *“Social inclusion is a process which ensures that those at risk of poverty and social exclusion gain the opportunities and resources to participate fully in economic, social and cultural life and enjoy a standard of living and well-being that is considered normal in the society in which they live. It ensures that they have a greater participation in decision making which affects their lives and access to their fundamental rights.”* (Europese Commissie, 2004, p. 8).

Cobigo, Ouelette-Kuntz, Lysaght, en Martin (2012,

p. 82) definiëren sociale inclusie als *“(1) a series of complex interactions between environmental factors and personal characteristics that provide opportunities to (2) access public goods and services, (3) experience valued and expected social roles of one's choosing based on his/her age, gender and culture, (4) be recognized as a competent individual and trusted to perform social roles in the community, and (5) belonging to a social network within which one receives and contributes support.”*

Een aantal elementen komt steeds terug in de verschillende definities. Inclusie en volwaardig burgerschap verwijzen vooreerst naar het hebben van *mogelijkheden, kansen en rechten om deel te nemen of te participeren aan de samenleving* (Abott & McConkey, 2006; Cobigo et al., 2012; Kröber, 2008; Sorée, 2012). Om inclusie mogelijk te maken is het noodzakelijk dat personen niet gehinderd worden door belemmeringen en barrières die deelname aan de samenleving in de weg kunnen staan. Het is de taak van de samenleving om deze barrières weg te werken. De omgeving speelt een belangrijke rol in het creëren van mogelijkheden voor personen met een beperking om toegang te hebben tot (de goederen en diensten in) de samenleving.

Een inclusieve samenleving is ten tweede een samenleving waar alle mensen, dus ook mensen met een handicap, op een *gelijkwaardige* wijze kunnen deelnemen aan het maatschappelijk gebeuren. Mensen met een handicap worden erkend als competente individuen die gewaardeerde sociale rollen kunnen opnemen in de samenleving, aansluitend bij hun leeftijd en cultuur, en op die manier ook een bijdrage kunnen leveren aan de samenleving (Amado et al., 2013; Cobigo et al., 2012; Kröber, 2008). Een inclusieve samenleving wordt ook gekenmerkt door *diversiteit*. Verschillen tussen mensen worden erkend en gewaardeerd; diversiteit is inherent aan het leven an sich.

Ten derde zijn ‘belonging’ (erbij horen) en ‘connectedness’ (zich verbonden voelen) vaak genoemde componenten van inclusie (Abott & McConkey, 2006; Amado et al., 2013; Bates & Davis, 2004; Bigby, 2012; Claes et al., 2006; Cobigo et al., 2012; Soresi, Nota, & Wehmeyer, 2011; Ware, Hopper, Tugenberg, Dickey, & Fisher, 2007). De begrippen verwijzen naar de interpersoonlijke relaties die mensen opbouwen met anderen. Inclusie heeft dus ook te maken met de ervaringen van betrokkenheid en verbondenheid bij één of meerdere

groepen. Het verwijst naar het gevoel van vertrouwen en wederzijdsheid ten aanzien van andere leden van de groep(en) waartoe men behoort. We verwijzen ten slotte nog naar een aantal principes die belangrijk zijn voor een goed begrip van de term inclusie (Brown et al., 2015; Cobigo et al., 2012):

- Inclusie moet begrepen worden vanuit een ecologisch perspectief. Het is steeds het resultaat van interacties tussen een individu en de samenleving of de gemeenschappen waarin het individu leeft en functioneert.
- Inclusie moet ook bekeken worden vanuit een levensloop- of een ontwikkelingsperspectief. Het is een dynamisch proces, geen toestand. De sociale rollen die van individuen verwacht worden, worden steeds complexer en gevarieerder naargelang ze ouder worden.
- Om te vermijden dat inclusie een dogma wordt, moet ook nadruk liggen op de waardigheid en zelfbepaling van de persoon. Individuele keuzes bepalen aan welke activiteiten een persoon wil deelnemen en tot welke groep(en) hij/zij wil behoren.
- Inclusie is een holistisch begrip. Het omvat betekenisvolle participatie in activiteiten op verschillende levensgebieden. Kröber (2008) noemt bijvoorbeeld: school, gemeenschap, werk of dagbesteding, wonen, vrije tijd, welzijn en gezondheid, religie en cultuur. Hall (2009) onderscheidde op basis van een meta-analyse van 15 studies de volgende domeinen van inclusie: aanvaard worden als persoon, relaties, betrokkenheid in activiteiten, wonen, werk en ondersteuning.
- Participeren en relaties opbouwen in een samenleving waar vooroordelen heersen, kan mensen in een situatie van risico en schade brengen. Het is belangrijk te onderkennen dat levenservaringen opdoen gepaard gaat met risico's, en dat mensen ondersteund moeten worden in het ervaren van succes en falen in het leven. Er dient een goed evenwicht gezocht te worden tussen de noodzaak om zorg te dragen voor mensen die risico lopen op emotionele, fysieke of andere vormen van schade enerzijds ('duty of care') en het recht van mensen om levenservaringen op te doen, geïnformeerde keuzes te maken en competenties te ontwikkelen en daarbij verantwoorde risico's te nemen anderzijds ('dignity of risk').

DEEL 2

Vragenlijst 1: Inclusie-uitkomsten voor personen met een handicap

2.1 Doel en opbouw van de vragenlijst

Het **doel** van deze vragenlijst is te evalueren in welke mate een persoon met een handicap tot sociale inclusie en participatie komt in zijn of haar leven.

Om dit te kunnen evalueren werden indicatoren van sociale inclusie, burgerschap en participatie verzameld op basis van een uitgebreide literatuurstudie en een analyse van beschikbare vragenlijsten. Om de items te ordenen baseerden we ons op de review over sociale participatie van Hall (2009) en de domeinen die beschreven zijn in het VN-verdrag (2006). De itempool werd verder op punt gezet en geordend in overleg met de leden van de commissie inclusie.

De opbouw van de vragenlijst is als volgt:

- **Domein 1: Sociale status en volwaardig burgerschap**
het als burger behoren tot en deel uitmaken van de brede samenleving, daarin sociaal geaccepteerde rollen opnemen en op een positieve wijze bejegend worden door anderen in de samenleving.
- **Domein 2: Ondersteuning**
het gebruik maken van hulpmiddelen en het krijgen van ondersteuning van vrijwilligers en/of professionelen bij de verschillende dimensies van sociale inclusie.
- **Domein 3: Onderwijs / Opleiding / Werk**
het volgen van onderwijs en opleiding, het verrichten van (al dan niet betaald) werk of een dagbesteding in de samenleving en het kunnen verwerven van nieuwe competenties die bijdragen aan de persoonlijke ontplooiing.
- **Domein 4: Relaties en interacties**
het hebben van sociale relaties en interacties met familie, kennissen, vrienden en anderen.
- **Domein 5: Activiteiten in de samenleving**
het participeren in activiteiten in de gemeenschap, daar toegang toe hebben en er een actieve bijdrage aan leveren.
- **Domein 6: Woonaccommodatie**
het wonen in de samenleving.
- **Domein 7: Toegankelijkheid en mobiliteit**
het toegang hebben tot informatie en activiteiten in de samenleving en het zich kunnen verplaatsen om deel te nemen aan deze activiteiten.

Er werden verschillende versies van deze vragenlijst ontwikkeld:

- Versie 1: een versie voor **volwassen personen** met een handicap, in te vullen of te beoordelen **door de persoon zelf**. De indicatoren zijn geformuleerd als vraag: 'heb je ...'. Deze vragenlijst kan voorgelegd worden aan de cliënt zelf, in schriftelijke vorm, of in een mondelinge bevraging door een ouder/familieid of een begeleider.
- Versie 2: een versie voor **volwassen personen** met een handicap, in te vullen of te beoordelen **door een informant**. Dat kan bijvoorbeeld een ouder/familieid of een begeleider zijn. De indicatoren zijn geformuleerd als stellingen in de derde persoon: 'de persoon heeft...'. Deze items kunnen beoordeeld worden door een informant die de persoon goed kent.
- Versie 3: een versie voor **minderjarigen** met een handicap, in te vullen of te beoordelen **door de persoon zelf**. De indicatoren zijn geformuleerd als vraag: 'heb je ...'. Deze vragenlijst kan voorgelegd worden aan de cliënt zelf, in schriftelijke vorm, of in een mondelinge bevraging door een ouder/familieid of een begeleider.
- Versie 4: een versie voor **minderjarigen** met een handicap, in te vullen of te beoordelen **door een informant**. Dat kan bijvoorbeeld een ouder/familieid of een begeleider zijn. De indicatoren zijn geformuleerd als stellingen in de derde persoon: 'de persoon heeft...'. Deze items kunnen beoordeeld worden door een informant die de persoon goed kent.

De versies voor volwassenen omvatten 76 indicatoren; de versies voor minderjarigen 73 indicatoren, verdeeld over de zeven domeinen. **Alle versies van de vragenlijst kunnen gedownload worden op de website van het Vlaams Welzijnsverbond.²**

Met de pilootversies van de vragenlijst werden twee pilootstudies uitgevoerd. De eerste bij 207 op basis van toeval geselecteerde volwassen cliënten uit 18 voorzieningen (Deroover, 2014). De tweede bij 144 op basis van toeval geselecteerde minderjarige cliënten uit 9 voorzieningen (Dhaenens, Luwel, & Keppens, 2016). Op basis van de resultaten van deze studies werden de definitieve versies gemaakt.

We geven hieronder voor volwassen personen met een handicap de versie voor de persoon zelf weer (de versie voor de informant is identiek, maar in de derde persoon geformuleerd), en voor de minderjarigen met een handicap de versie voor een informant (de versie voor de persoon zelf is identiek, maar in de eerste persoon geformuleerd).

2 U surft naar www.vlaamswelzijnsverbond.be en u klikt het tabblad 'sectoren' aan. Vervolgens klikt u op 'ondersteuning van personen met een handicap' en daarna klikt u door op 'beleid en toelichting'. Tenslotte zal u het luik 'tools' vinden, waar de vragenlijsten te vinden zijn.

2.2 Vragenlijst Inclusie-uitkomsten voor volwassenen met een handicap – versie voor de persoon zelf

Identificatiegegevens

Naam:

Geboortedatum:

Huidige ondersteuningsvormen:

Datum van afname van de vragenlijst:

Hoe heb je de vragenlijst ingevuld?

- zelfstandig
- samen met een ouder / familielid
- samen met een begeleider
- andere:

Instructies

Omcirkel per vraag het gepaste antwoord.

Ga uit van de situatie zoals ze was gedurende het **voorbije jaar**.

Sommige vragen zijn met **Ja – Nee** te beantwoorden. Andere met **Altijd, Soms, of Nooit**.

- **Altijd** betekent: altijd, nagenoeg altijd, heel frequent, zeer veel, helemaal, in grote mate
- **Soms** betekent: soms, af en toe, een beetje, in zekere mate, in zekere zin
- **Nooit** betekent: nooit, heel weinig, geen, in zeer beperkte mate

De vragen verwijzen naar verschillende aspecten van inclusie. We gaan ervan uit dat ze altijd relevant zijn. Misschien denk jij dat sommige dingen voor jou niet belangrijk of nodig zijn. Bv. 'Heb je vrienden?'. Ook als je het niet belangrijk vindt dat je vrienden hebt, vragen we je toch om aan te geven of je vrienden hebt of niet.

Met '**anderen**' of '**andere mensen**' wordt telkens bedoeld: andere dan professionele hulpverleners, familieleden of groepsgenoten.

Onder '**ondersteuning**' verstaan we concrete ondersteuning op jouw maat. Het kan gaan om praktische hulp, advies, stimulering of motivering, etc. Indien je geen ondersteuning nodig hebt op een bepaald vlak, kan je bij het betreffende item **Gon** (Geen ondersteuning nodig) aanduiden. Dat betekent dan dat je de bedoelde activiteit zonder hulp kan uitvoeren.

'**Participeren in de samenleving**' betekent wonen, werken, activiteiten doen en mensen ontmoeten in de samenleving. Met '**in de samenleving**' wordt bedoeld buiten het dagcentrum of de residentiële voorziening.

Domein 1. Sociale status en volwaardig burgerschap (13 items)

1 - Heb je je identiteitskaart bij je als je buiten je woning komt? <i>In een residentiële voorziening betekent buiten de woning buiten de residentiële campus.</i>	Altijd	Soms	Nooit
2 - Is de plaats waar je woont ook je wettelijke verblijfplaats (je domicilie-adres)?	Ja	-	Nee
3 - Ga je stemmen bij verkiezingen?	Altijd	Soms	Nooit
4 - Kan je je mening kenbaar maken? <i>Bijvoorbeeld: je kan zeggen wat je denkt of hoe je je voelt bij wat er gebeurt in je leven, je kan aangeven wat je wil.</i>	Altijd	Soms	Nooit
5 - Ben je betrokken bij het opstellen van je ondersteuningsplan? <i>Bijvoorbeeld: er wordt met jou gesproken over het ondersteuningsplan, je wensen en keuzes worden in het ondersteuningsplan opgenomen.</i>	Altijd	Soms	Nooit
6 - Kies je zelf waar je je geld aan besteedt? <i>Het kan gaan om je loon, zakgeld, persoonlijk budget, ...</i>	Altijd	Soms	Nooit
7 - Heb je zelf gekozen waar je woont? <i>In een residentiële voorziening gaat het zowel over de voorziening als over de leefgroep / woning binnen de voorziening.</i>	Altijd	Soms	Nooit
8 - Kies je zelf welk werk / welke dagbesteding je doet?	Altijd	Soms	Nooit
9 - Heb je een vertrouwenspersoon? <i>Met een vertrouwenspersoon bedoelen we iemand die meerderjarig is, niet rechtstreeks betrokken is bij de hulpverlening, en door jou aangewezen is.</i>	Ja	-	Nee
10 - Vragen andere mensen naar je interesses, hobby's, activiteiten, familie, ...?	Altijd	Soms	Nooit
11 - Gaan andere mensen op een negatieve manier om met jou? <i>Bijvoorbeeld: je wordt gepest of uitgelachen door anderen, je krijgt negatieve opmerkingen van anderen over je uiterlijk of gedrag.</i>	Altijd	Soms	Nooit
12 - Gaan andere mensen op een gepaste manier om met jou? <i>Bijvoorbeeld: ze doen geen dingen in je plaats die je zelf kan, ze spreken niet op een kinderlijke manier tegen je.</i>	Altijd	Soms	Nooit
13 - Wordt er je iets geweigerd omwille van je handicap? <i>Bijvoorbeeld: je mag niet op de bus of trein omwille van je handicap; je mag geen woning huren omwille van je handicap; je krijgt geen verzekering omwille van je handicap.</i>	Altijd	Soms	Nooit

Domein 2. Ondersteuning (14 items)

14 - Krijg je ondersteuning van reguliere diensten om te participeren in de samenleving? <i>Onder reguliere diensten verstaan we diensten die ter beschikking staan van alle burgers die ondersteuning nodig hebben, niet enkel van burgers met een handicap. Voorbeelden zijn OCMW, gemeentelijke vrijwilligersdiensten, boodschappen- of maaltijddiensten, thuishulp, gezinshulp, vervoerdiensten, CAW.</i>	Altijd	Soms	Nooit
	Gon		
15 - Krijg je ondersteuning van mensen uit je directe omgeving om te participeren in de samenleving? <i>Het gaat om anderen dan professionele hulpverleners, bijvoorbeeld ouders, familieleden, vrijwilligers, burens.</i>	Altijd	Soms	Nooit
	Gon		
16 - Heb je een individuele begeleider of een persoonlijke assistent die je bijstaat bij activiteiten in de samenleving?	Altijd	Soms	Nooit
	Gon		
17 - Krijg je ondersteuning bij het wonen in de samenleving? <i>Het kan zowel gaan om het zoeken van een aangepaste woonplaats in de samenleving, als om ondersteuning bij het wonen zelf.</i>	Altijd	Soms	Nooit
	Gon		
18 - Krijg je ondersteuning bij het werken in de samenleving? <i>Het kan zowel gaan om het zoeken van aangepast werk in de samenleving als om ondersteuning bij het werken zelf.</i>	Altijd	Soms	Nooit
	Gon		
19 - Krijg je ondersteuning bij het zoeken van vormings- en opleidingsmogelijkheden in de samenleving, die aangepast zijn aan je noden en mogelijkheden?	Altijd	Soms	Nooit
	Gon		
20 - Krijg je ondersteuning om activiteiten in de samenleving te ondernemen, die aangepast zijn aan je noden en mogelijkheden? <i>Het kan zowel gaan om het zoeken van aangepaste activiteiten (bijvoorbeeld sport, culturele activiteiten, sociale activiteiten) als om ondersteuning bij de activiteiten zelf.</i>	Altijd	Soms	Nooit
	Gon		
21 - Krijg je, indien je dat wil, ondersteuning bij het uitbouwen van een partnerrelatie?	Altijd	Soms	Nooit
	Gon		
22 - Krijg je ondersteuning bij het aangaan en onderhouden van sociale contacten en relaties?	Altijd	Soms	Nooit
	Gon		
23 - Krijg je ondersteuning bij het participeren aan het verenigingsleven in de buurt? <i>Het kan zowel gaan om het zoeken van verenigingen (bijvoorbeeld wandelclub, toneelclub, andere clubs) als om ondersteuning bij de activiteiten zelf.</i>	Altijd	Soms	Nooit
	Gon		
24 - Krijg je ondersteuning bij het plannen van vakantie, uitstappen of feestjes?	Altijd	Soms	Nooit
	Gon		
25 - Kan je bij iemand terecht voor ondersteuning?	Altijd	Soms	Nooit
	Gon		
26 - Kan je gebruik maken van hulpmiddelen en/of van een tolk om te communiceren met anderen?	Altijd	Soms	Nooit
	Gon		
27 - Krijg je ondersteuning om je wensen en noden kenbaar te maken in het contact met andere diensten?	Altijd	Soms	Nooit
	Gon		

Domein 3. Opleiding / Werk (8 items)

Indien je op pensioenleeftijd bent, dient dit domein niet ingevuld te worden.

28 - Werk je in de samenleving? <i>Het kan gaan om betaald werk, begeleid werk, vrijwilligerswerk.</i>	Altijd	Soms	Nooit
29 - Heb je betaald werk?	Ja	-	Nee
30 - Heb je werk / dagbesteding aansluitend bij je interesses.	Altijd	Soms	Nooit
31 - Doe je je werk / dagbesteding samen met mensen zonder handicap of kom je er mee in contact op je werkplek? <i>Het gaat om andere mensen buiten de eventuele professionele hulpverleners.</i>	Altijd	Soms	Nooit
32 - Krijg je vorming op vlak van werkcompetenties? <i>Onder werkcompetenties verstaan we kennis of vaardigheden in verband met je werk of je dagbesteding.</i>	Altijd	Soms	Nooit
33 - Krijg je vorming op vlak van persoonlijke competenties? <i>Onder persoonlijke competenties verstaan we persoonlijke kenmerken, kennis of vaardigheden. Bijvoorbeeld creativiteit, assertiviteit, fotografie, met de PC werken, culturele kennis.</i>	Altijd	Soms	Nooit
34 - Krijg je vorming op vlak van sociale competenties? <i>Onder sociale competenties verstaan we kennis en vaardigheden die nodig zijn om met anderen om te gaan. Bijvoorbeeld sociale vaardigheden, seksuele voorlichting.</i>	Altijd	Soms	Nooit
35 - Krijg je de kans om nieuwe dingen te leren in je dagelijkse levensituatie?	Altijd	Soms	Nooit

Domein 4. Relaties en interacties (18 items)

36 - Heb je een persoonlijke band met familieleden?	Altijd	Soms	Nooit
37 - Besteed je tijd met familieleden? <i>Dat kan in de vorm van bezoeken, telefoons, mails, sociale media, gezamenlijke activiteiten.</i>	Altijd	Soms	Nooit
38 - Heb je vrienden?	Altijd	Soms	Nooit
39 - Heb je een 'goede' vriend, met wie je veel kan delen?	Ja	-	Nee
40 - Besteed je tijd met vrienden? <i>Dat kan in de vorm van bezoeken, telefoons, mails, sociale media, gezamenlijke activiteiten.</i>	Altijd	Soms	Nooit
41 - Ervaar je vijandige reacties van familieleden of kennissen?	Altijd	Soms	Nooit
42 - Gaan familieleden of kennissen op een gepaste manier om met je? <i>Bijvoorbeeld: ze doen geen dingen die je zelf kan in jouw plaats, ze zijn niet te beschermend of betuttelend, ze spreken niet op een kinderlijke manier met je.</i>	Altijd	Soms	Nooit
43 - Heb je een partner / kan je een partnerrelatie aangaan als je dat wil?	Ja	-	Nee
44 - Kan je samen met je vriend(en) / vriendin(nen) bepalen hoe jullie de tijd samen doorbrengen?	Altijd	Soms	Nooit
45 - Heb je seksuele of intieme contacten of kan je die hebben wanneer je dat wil?	Ja	-	Nee
46 - Heb je contact met de buren? <i>Buren zijn personen die rond je wonen, maar niet in dezelfde residentiële voorziening.</i>	Altijd	Soms	Nooit
47 - Ken je je buren bij naam?	Altijd	Soms	Nooit
48 - Heb je op je werk contacten met collega's? <i>Het kan gaan om betaald werk, begeleid werk, vrijwilligerswerk, werk in een dagcentrum.</i>	Altijd	Soms	Nooit
49 - Doe je buiten het werk activiteiten met collega's? <i>Bijvoorbeeld: op restaurant gaan, samen gaan sporten, iets gaan drinken, een collega thuis bezoeken.</i>	Altijd	Soms	Nooit
50 - Komen er buren, vrienden of collega's bij jou op bezoek?	Altijd	Soms	Nooit
51 - Gebruik je nieuwe communicatiemiddelen om in contact te komen met familie, vrienden en kennissen? <i>Bijvoorbeeld: GSM, smartphone, internet, facebook.</i>	Altijd	Soms	Nooit
52 - Deel je interesses met anderen? <i>Bijvoorbeeld: je kan met iemand anders praten over je interesses.</i>	Altijd	Soms	Nooit
53 - Vragen andere personen naar je of zoeken ze contact met je? <i>Bijvoorbeeld: je wordt door anderen uitgenodigd voor bijeenkomsten, feestjes, ..., je wordt gevraagd om samen iets te doen.</i>	Altijd	Soms	Nooit

Domein 5. Activiteiten in de samenleving (9 items)

54 - Doe je vrijetijdsactiviteiten in de samenleving? <i>Bijvoorbeeld: sportactiviteiten, hobby's.</i>	Altijd	Soms	Nooit
55- Doe je vrijetijdsactiviteiten samen met andere mensen dan groepsgenoten, familieleden of begeleiders?	Altijd	Soms	Nooit
56 - Heb je sociale activiteiten met andere mensen dan groepsgenoten, familieleden of begeleiders? <i>Bijvoorbeeld: restaurantbezoek, café, winkelen.</i>	Altijd	Soms	Nooit
57 - Doe je mee aan religieuze activiteiten in de samenleving? <i>Bijvoorbeeld: naar de mis gaan, op bedevaart gaan.</i>	Altijd	Soms	Nooit
58 - Doe je mee aan culturele activiteiten in de samenleving? <i>Bijvoorbeeld: film, toneel, tentoonstelling, concerten.</i>	Altijd	Soms	Nooit
59 - Ga je op vakantie of maak je daguitstappen met andere mensen dan groepsgenoten, familie of begeleiders?	Altijd	Soms	Nooit
60 - Zit je in een vereniging? <i>Bijvoorbeeld: wandelclub, toneelclub, andere clubs.</i>	Altijd	Soms	Nooit
61 - Maak je gebruik van diensten in de lokale gemeenschap? <i>Bijvoorbeeld: winkels, kapper, post, bibliotheek, bank, kerk, huisarts, tandarts.</i>	Altijd	Soms	Nooit
62 – Doe je iets voor anderen? <i>Bijvoorbeeld: babysitten, boodschappen doen voor anderen.</i>	Altijd	Soms	Nooit

Domein 6. Woonaccommodatie (7 items)

63 - Woon je in een gewone huiselijke omgeving? <i>Een gewone huiselijke omgeving is een omgeving gelijkaardig aan de omgeving waarin een gezin of familie woont. Bijvoorbeeld: een gewoon huis, studio, appartement.</i>	Altijd	Soms	Nooit
64 - Huur je een huis of ben je eigenaar van een huis?	Ja	-	Nee
65 - Kan je je vrij bewegen op de plaats waar je woont?	Altijd	Soms	Nooit
66 - Kan je vrij in en uit je woonplaats lopen?	Altijd	Soms	Nooit
67 - Kan je naar de lokale gemeenschap wanneer je dat wil?	Altijd	Soms	Nooit
68 - Heb je persoonlijke bezittingen in je woonplaats? <i>Bijvoorbeeld: radio, TV, muziekinstallatie, boeken.</i>	Altijd	Soms	Nooit
69 - Doe je zelf huishoudelijke taken? <i>Bijvoorbeeld: koken, wassen, winkelen.</i>	Altijd	Soms	Nooit

Domein 7. Toegankelijkheid en mobiliteit (7 items)

70 - Heb je toegang tot diensten in je lokale gemeenschap? <i>Er zijn geen redenen die je de toegang tot de diensten verhinderen. Bijvoorbeeld: winkels, post, bibliotheek, bank, kerk, huisarts, tandarts, ziekenhuis, banken.</i>	Altijd	Soms	Nooit
71 - Heb je toegang tot de verenigingen en de vrijetijdsactiviteiten in je lokale gemeenschap? <i>Er zijn geen redenen die je de toegang tot verenigingen en activiteiten in de lokale gemeenschap verhinderen.</i>	Altijd	Soms	Nooit
72 - Heb je toegang tot informatie over wat er in de samenleving gebeurt? <i>Bijvoorbeeld: via kranten, weekbladen, TV, internet, radio.</i>	Altijd	Soms	Nooit
73 - Heb je de mogelijkheid je te verplaatsen met openbaar vervoer of met eigen vervoersmiddelen binnen de gemeente?	Altijd	Soms	Nooit
74 - Heb je de mogelijkheid je te verplaatsen met openbaar vervoer of met eigen vervoersmiddelen buiten de eigen gemeente?	Altijd	Soms	Nooit
75 - Heb je toegang tot aangepast vervoer wanneer je dat wenst en nodig zou hebben? <i>Indien je geen nood hebt aan aangepast vervoer, kan je Gon (geen ondersteuning nodig) aanduiden.</i>	Altijd	Soms	Nooit
76 - Is de directe omgeving in de buurt van je woonplaats toegankelijk voor jou?	Altijd	Soms	Nooit

2.3 Vragenlijst Inclusie-uitkomsten voor minderjarigen met een handicap – Versie voor een informant

Identificatiegegevens

Naam van de cliënt:

Geboortedatum:

Huidige ondersteuningsvormen:

Datum van afname van de vragenlijst:

Wie beantwoordt de vragenlijst?

- een ouder / een familielid, specificeer:
- een individuele begeleider, specificeer:
- andere, specificeer:

Instructies

Omcirkel per vraag het gepaste antwoord.

Ga uit van de situatie zoals ze was gedurende het **voorbijge jaar**.

Sommige vragen zijn met **Ja – Nee** te beantwoorden. Andere met **Altijd, Soms, of Nooit**.

- **Altijd** betekent: altijd, nagenoeg altijd, heel frequent, zeer veel, helemaal, in grote mate
- **Soms** betekent: soms, af en toe, een beetje, in zekere mate, in zekere zin
- **Nooit** betekent: nooit, heel weinig, geen, in zeer beperkte mate

De items verwijzen naar verschillende aspecten van inclusie. We gaan ervan uit dat ze altijd relevant zijn. Met uitzondering van enkele items waarbij dat expliciet vermeld wordt, is de overweging dat het genoemde item mogelijk niet relevant is voor de persoon geen reden om het item niet te scoren. De items bevragen de feitelijke situatie. Bv. 'De persoon heeft vrienden'. Bij een persoon met diep verstandelijke beperkingen kan de overweging gemaakt worden dat dit item niet van toepassing of niet relevant is. Desondanks is het hebben van vrienden een belangrijke indicatie van sociale inclusie. Ook voor de persoon met een diep verstandelijke beperking die geen vrienden heeft, wordt hier dus 'nee' aangeduid. Dit is immers de feitelijke situatie. Bij de interpretatie van de resultaten kan hier uiteraard wel rekening mee gehouden worden.

Sommige vragen zijn maar van toepassing voor jongeren vanaf 12 jaar. Indien de jongere nog geen 12 jaar is, dient bij het betreffende item Nvt (niet van toepassing) aangeduid te worden.

Met '**anderen**' of '**andere mensen**' wordt telkens bedoeld: andere dan professionele hulpverleners, familieleden of groepsgenoten.

Onder '**ondersteuning**' verstaan we concrete ondersteuning op maat om inclusie van de persoon met een handicap te verwezenlijken. Ondersteuning is zeer breed te interpreteren als praktische hulp, advies, stimulering of motivering, etc. Indien de persoon geen ondersteuning nodig heeft op dat vlak, kan bij het betreffende item **Gon** (Geen ondersteuning nodig) aangeduid worden. Gon wordt dus enkel aangeduid als de persoon met een handicap de bedoelde activiteit zonder hulp kan uitvoeren.

'**Participeren in de samenleving**' betekent wonen, werken, activiteiten doen en mensen ontmoeten in de samenleving. Met '**in de samenleving**' wordt bedoeld buiten het dagcentrum of de residentiële voorziening.

Domein 1. Sociale status en volwaardig burgerschap (12 items)

1 - De persoon heeft zijn identiteitskaart bij zich als hij buiten zijn woning komt. <i>Vanaf 12 jaar. In de context van een residentiële voorziening betekent buiten de woning buiten de residentiële campus.</i>	Altijd Nvt	Soms	Nooit
2 - De persoon maakt zijn mening kenbaar binnen zijn dagelijkse leefsituatie. <i>Bijvoorbeeld: hij participeert aan georganiseerde overleg- of inspraakmomenten, hij geeft aan wat hij denkt of hoe hij zich voelt bij het dagelijks gebeuren in de leefsituatie, hij geeft aan wat hij wil.</i>	Altijd	Soms	Nooit
3 - De persoon bepaalt mee hoe dagelijkse taken en activiteiten verlopen. <i>Bijvoorbeeld: hij bepaalt mee hoe en wanneer bepaalde huishoudelijke of andere taken uitgevoerd worden.</i>	Altijd	Soms	Nooit
4 - De persoon wordt betrokken bij het opstellen van zijn ondersteuningsplan. <i>Bijvoorbeeld: er zijn voorbereidende gesprekken met de persoon, zijn wensen en keuzes worden expliciet in het ondersteuningsplan opgenomen, het ondersteuningsplan wordt met hem besproken.</i>	Altijd	Soms	Nooit
5 - De persoon maakt zelf keuzes over de besteding van zijn zakgeld.	Altijd	Soms	Nooit
6 - De persoon maakt zelf keuzes over welke vrijetijdsactiviteiten hij doet en met wie.	Altijd	Soms	Nooit
7 - De persoon bepaalt mee naar welke school hij gaat en/of welke studie hij volgt. <i>Vanaf 12 jaar.</i>	Altijd Nvt	Soms	Nooit
8 - De persoon heeft een vertrouwenspersoon. <i>Onder vertrouwenspersoon verstaan we iemand die meerderjarig is, niet rechtstreeks betrokken is bij de hulpverlening, en door de persoon aangewezen is. Dat kan op een formele wijze of op een informele wijze.</i>	Ja	-	Nee
9 - De persoon wordt door andere mensen aangesproken over zijn interesses, hobby's, activiteiten, familie, ...	Altijd	Soms	Nooit
10 - De persoon wordt in de omgang met anderen negatief benaderd. <i>Bijvoorbeeld: de persoon wordt gepest of uitgelachen door anderen, krijgt negatieve opmerkingen van anderen over zijn uiterlijk of gedrag.</i>	Altijd	Soms	Nooit
11 - Anderen benaderen de persoon op een manier die aangepast is aan zijn leeftijd en mogelijkheden. <i>Bijvoorbeeld: dingen die de persoon zelf kan niet in zijn plaats doen.</i>	Altijd	Soms	Nooit
12 - Aan de persoon wordt iets geweigerd omwille van zijn handicap. <i>Bijvoorbeeld: de persoon wordt de toegang tot bus of trein geweigerd omwille van zijn handicap; de persoon wordt de toegang tot een pretpark of een sportclub geweigerd omwille van zijn handicap.</i>	Altijd	Soms	Nooit

Domein 2. Ondersteuning (14 items)

13 - De persoon krijgt ondersteuning van reguliere diensten om te participeren in de samenleving. <i>Onder reguliere diensten verstaan we diensten die ter beschikking staan van alle burgers die ondersteuning nodig hebben, niet enkel van burgers met een handicap. Voorbeelden zijn speelpleinwerking, vakantieopvang, sportclub, kinderopvang, thuishulp, gezinshulp, vervoerdiensten, CAW, JAC, oppasdienst.</i>	Altijd Gon	Soms	Nooit
14 - De persoon krijgt ondersteuning van niet-professionelen uit zijn directe omgeving om te participeren in de samenleving. <i>Het gaat bijvoorbeeld om ouders, familieleden, vrijwilligers, burens.</i>	Altijd Gon	Soms	Nooit
15 - De persoon heeft een individuele professionele begeleider of een persoonlijke assistent die hem bijstaat bij activiteiten in de samenleving.	Altijd Gon	Soms	Nooit
16 - De persoon krijgt ondersteuning bij het zoeken naar toekomstige woonmogelijkheden in de samenleving. <i>Vanaf 12 jaar.</i>	Altijd Gon	Soms Nvt	Nooit
17 - De persoon krijgt ondersteuning bij het zoeken naar toekomstig werk in de samenleving. <i>Vanaf 12 jaar.</i>	Altijd Gon	Soms Nvt	Nooit
18 - De persoon krijgt ondersteuning bij het zoeken naar onderwijs- en opleidingsmogelijkheden in de samenleving, die aangepast zijn aan zijn noden en mogelijkheden.	Altijd Gon	Soms	Nooit
19 - De persoon krijgt ondersteuning om activiteiten in de samenleving te ondernemen, die aangepast zijn aan zijn noden en mogelijkheden. <i>Het kan zowel gaan om het zoeken van aangepaste activiteiten (bijvoorbeeld sport, culturele activiteiten, sociale activiteiten) als om ondersteuning bij de activiteiten zelf.</i>	Altijd Gon	Soms	Nooit
20 - De persoon krijgt informatie en vorming over relaties en seksualiteit. <i>Vanaf 12 jaar.</i>	Altijd Gon	Soms Nvt	Nooit
21 - De persoon krijgt ondersteuning bij het aangaan en onderhouden van sociale contacten en relaties.	Altijd Gon	Soms	Nooit
22 - De persoon krijgt ondersteuning bij het participeren aan het verenigingsleven in de buurt. <i>Het kan zowel gaan om het zoeken van verenigingen (bijvoorbeeld hobbyclub, wandelclub, jeugdbeweging, sportclub) als om ondersteuning bij de activiteiten zelf.</i>	Altijd Gon	Soms	Nooit
23 - De persoon krijgt ondersteuning bij het plannen van vakantie, uitstappen of feestjes.	Altijd Gon	Soms	Nooit
24 - De persoon kan bij iemand terecht voor ondersteuning.	Altijd Gon	Soms	Nooit
25 - De persoon kan gebruik maken van hulpmiddelen en/of van een tolk om te communiceren met derden.	Altijd Gon	Soms	Nooit
26 - De persoon krijgt ondersteuning om zijn wensen en noden kenbaar te maken in het contact met andere diensten.	Altijd Gon	Soms	Nooit

Domein 3. Onderwijs / Opleiding (8 items)

27 - De persoon gaat naar school.	Altijd	Soms	Nooit
28 - De persoon doet vakantie- of vrijwilligerswerk in de samenleving. <i>Vanaf 12 jaar.</i>	Altijd Nvt	Soms	Nooit
29 - De persoon gaat naar een school waar ook leerlingen zonder handicap zijn.	Ja	-	Nee
30 - De persoon wordt voorbereid (al dan niet op school) op het participeren in de samenleving. <i>Vanaf 12 jaar.</i>	Altijd Nvt	Soms	Nooit
31 - De persoon krijgt vorming (al dan niet op school) op vlak van werkcompetenties. <i>Onder werkcompetenties verstaan we kennis, vaardigheden, attitudes in verband met het werk of de dagbesteding van de persoon.</i>	Altijd	Soms	Nooit
32 - De persoon krijgt vorming (al dan niet op school) op vlak van persoonlijke competenties. <i>Onder persoonlijke competenties verstaan we persoonlijke kenmerken, kennis of vaardigheden. Bijvoorbeeld creativiteit, assertiviteit, fotografie, met de PC werken, culturele kennis.</i>	Altijd	Soms	Nooit
33 - De persoon krijgt vorming (al dan niet op school) op vlak van sociale competenties. <i>Onder sociale competenties verstaan we kennis, vaardigheden en attitudes die nodig zijn om met anderen om te gaan. Bijvoorbeeld sociale vaardigheden, seksuele voorlichting.</i>	Altijd	Soms	Nooit
34 - De persoon krijgt de kans om nieuwe dingen te leren in zijn dagelijkse leefsituatie.	Altijd	Soms	Nooit

Domein 4. Relaties en interacties (16 items)

35 - De persoon heeft een persoonlijke band met familieleden.	Altijd	Soms	Nooit
36 - De persoon besteedt tijd met familieleden. <i>Dat kan in de vorm van bezoeken, telefoons, mails, sociale media, gezamenlijke activiteiten.</i>	Altijd	Soms	Nooit
37 - De persoon heeft vrienden.	Altijd	Soms	Nooit
38 - De persoon heeft een 'goede' vriend, met wie hij veel kan delen.	Ja	-	Nee
39 - De persoon besteedt tijd met vrienden. <i>Dat kan in de vorm van bezoeken, telefoons, mails, sociale media, gezamenlijke activiteiten.</i>	Altijd	Soms	Nooit
40 - De persoon kan zelf bepalen hoe hij zijn tijd doorbrengt met vrienden.	Altijd	Soms	Nooit
41 - De persoon ervaart vijandige reacties van familieleden of kennissen.	Altijd	Soms	Nooit
42 - Familieleden of kennissen benaderen de persoon op een manier die aangepast is aan zijn leeftijd en mogelijkheden. <i>Bijvoorbeeld: dingen die de persoon zelf kan niet in zijn plaats doen, niet te beschermend of betuttelend zijn ten aanzien van de persoon.</i>	Altijd	Soms	Nooit
43 - De persoon heeft contact met de buren. <i>Buren zijn personen die rondom de woonplaats van de persoon met een handicap wonen, maar niet in dezelfde residentiële voorziening.</i>	Altijd	Soms	Nooit
44 - De persoon kent de buren bij naam.	Altijd	Soms	Nooit
45 - De persoon heeft op school contacten met medeleerlingen.	Altijd	Soms	Nooit
46 - De persoon heeft buiten de school contacten met medeleerlingen. <i>Bijvoorbeeld: samen gaan sporten, iets gaan drinken, gaan spelen bij hen thuis.</i>	Altijd	Soms	Nooit
47 - Er komen vrienden of leeftijdgenoten spelen bij de persoon.	Altijd	Soms	Nooit
48 - De persoon gebruikt nieuwe communicatiemiddelen om in contact te komen met familie, vrienden en kennissen. <i>Bijvoorbeeld: GSM, smartphone, internet, facebook.</i>	Altijd	Soms	Nooit
49 - De persoon deelt interesses met anderen. <i>Bijvoorbeeld: de persoon kan met iemand anders praten over een gedeelde interesse.</i>	Altijd	Soms	Nooit
50 - Andere personen vragen naar of zoeken contact met de persoon. <i>Bijvoorbeeld: de persoon wordt door anderen uitgenodigd voor bijeenkomsten, feestjes, ..., de persoon wordt gevraagd samen een activiteit uit te voeren.</i>	Altijd	Soms	Nooit

Domein 5. Activiteiten in de samenleving (9 items)

51 - De persoon beoefent vrijetijdsactiviteiten in de samenleving. <i>Bijvoorbeeld: sportactiviteiten, hobby's.</i>	Altijd	Soms	Nooit
52 - De persoon doet vrijetijdsactiviteiten samen met andere mensen dan groepsgenoten, familieleden of begeleiders.	Altijd	Soms	Nooit
53 - De persoon neemt deel aan sociale activiteiten met andere mensen dan groepsgenoten, familieleden of begeleiders. <i>Bijvoorbeeld: feestjes, uitstappen, sportevenementen, festivals, activiteiten in de buurt.</i>	Altijd	Soms	Nooit
54 - De persoon neemt deel aan religieuze activiteiten in de samenleving. <i>Bijvoorbeeld: naar de mis gaan, op bezinning gaan.</i>	Altijd	Soms	Nooit
55 - De persoon neemt deel aan culturele activiteiten in de samenleving. <i>Bijvoorbeeld: film, toneel, tentoonstelling, concerten.</i>	Altijd	Soms	Nooit
56 - De persoon gaat op kamp of maakt daguitstappen met andere mensen dan groepsgenoten, familie of begeleiders.	Altijd	Soms	Nooit
57 - De persoon participeert in het verenigingsleven. <i>Bijvoorbeeld: wandelclub, jeugdbeweging, andere clubs.</i>	Altijd	Soms	Nooit
58 - De persoon maakt gebruik van diensten in de lokale gemeenschap. <i>Bijvoorbeeld: winkels, kapper, post, bibliotheek, bank, kerk, huisarts, tandarts.</i>	Altijd	Soms	Nooit
59 - De persoon doet iets voor anderen. <i>Vanaf 12 jaar. Bijvoorbeeld: babysitten, boodschappen doen voor anderen.</i>	Altijd Nvt	Soms	Nooit

Domein 6. Woonaccommodatie (7 items)

60 - De persoon verblijft meer dan de helft van de week thuis. <i>Thuis is in het gezin (eigen gezin, pleeggezin, bij familie).</i>	Ja	-	Nee
61 - De persoon verblijft 7/7 dagen per week in een voorziening.	Ja	-	Nee
62 - De persoon kan zich vrij bewegen binnen zijn woonplaats.	Altijd	Soms	Nooit
63 - De persoon kan vrij in en uit zijn woonplaats lopen.	Altijd	Soms	Nooit
64 - De persoon kan naar de lokale gemeenschap wanneer hij wil.	Altijd	Soms	Nooit
65 - De persoon heeft in zijn woonplaats persoonlijke bezittingen. <i>Bijvoorbeeld: radio, TV, muziekinstallatie, boeken.</i>	Altijd	Soms	Nooit
66 - De persoon is betrokken bij of staat zelf in voor huishoudelijke taken. <i>Bijvoorbeeld: koken, wassen, winkelen.</i>	Altijd	Soms	Nooit

Domein 7. Toegankelijkheid en mobiliteit (7 items)

67 - De persoon heeft toegang tot diensten in zijn lokale gemeenschap. <i>Er zijn geen fysieke barrières en geen discriminerende bepalingen of attitudes die de persoon de toegang tot de diensten verhinderen. Bijvoorbeeld: winkels, post, bibliotheek, bank, kerk, huisarts, tandarts, ziekenhuis, banken.</i>	Altijd	Soms	Nooit
68 - De persoon heeft toegang tot het verenigingsleven en de vrijetijdsactiviteiten in zijn lokale gemeenschap. <i>Er zijn geen fysieke barrières en geen discriminerende bepalingen of attitudes die de persoon de toegang tot verenigingen en activiteiten in de lokale gemeenschap verhinderen.</i>	Altijd	Soms	Nooit
69 - De persoon heeft toegang tot informatie over wat er in de samenleving gebeurt. <i>Bijvoorbeeld: via kranten, weekbladen, TV, internet, radio.</i>	Altijd	Soms	Nooit
70 - De persoon heeft de mogelijkheid zich te verplaatsen met openbaar vervoer of met eigen vervoersmiddelen binnen de gemeente.	Altijd	Soms	Nooit
71 - De persoon heeft de mogelijkheid zich te verplaatsen met openbaar vervoer of met eigen vervoersmiddelen buiten de eigen gemeente.	Altijd	Soms	Nooit
72 - De persoon heeft toegang tot aangepast vervoer wanneer hij dat wenst en nodig heeft.	Altijd	Soms	Nooit
73 - De directe omgeving in de buurt van de woonplaats is fysiek toegankelijk voor de persoon.	Altijd	Soms	Nooit

2.4 Handleiding bij afname, scoring en interpretatie

2.4.1 Afname

We gaan uit van de volgende volgorde bij de **keuze van respondent**:

Bij voorkeur wordt de persoon met een handicap zelf bevroegd.

Als die persoon niet over de (cognitieve of communicatieve) mogelijkheden beschikt om de vragen zelf te beoordelen, wordt aan een ouder of een familielid gevraagd om dat te doen. Voorwaarde is wel dat de ouder of het familielid nog regelmatig contact heeft met de persoon.

Als er geen ouder of familielid beschikbaar of bereid gevonden is de vragenlijst in te vullen, kan de vragenlijst ingevuld worden door een individuele begeleider, die de persoon gedurende minstens één jaar kent.

Bij een interview, zijn de vragen een hulpmiddel om een **gesprek met de persoon te voeren**. Het gesprek kan over meerdere momenten gespreid worden. Wanneer u met een persoon in gesprek gaat over de onderwerpen uit de inclusietoets is het goed een aantal aandachtspunten voor ogen te houden (Remco Mostert, Stichting Arduin):

- Zorg dat de persoon met wie u het gesprek heeft zich op zijn/haar gemak voelt. Neem even de tijd elkaar te leren kennen.
- Ken voor uzelf de vragen die aan bod komen.
- Leg duidelijk uit waarom dit gesprek gehouden wordt en wat met het resultaat van dit gesprek gedaan zal worden.
- Wees geduldig, neem de tijd. Geef de persoon alle tijd die nodig is om tot een goede beoordeling van de vragen te kunnen komen. Wanneer er teveel gehaast wordt, dan kan dit een negatieve invloed hebben op het gesprek.
- Voel u vrij om de volgorde van vragen aan te passen naar dat wat in het gesprek ter sprake komt. Wanneer de persoon bijvoorbeeld aangeeft eerst over domein 4 te willen praten, begin dan met dat domein.
- Er worden bij elke vraag voorbeelden gegeven. Pas die aan, rekening houdend met de concrete leefwereld van de persoon.
- Zorg dat de persoon op de hoogte is van

alle gescoorde antwoorden. Werk aan transparantie.

- Alle informatie die de persoon geeft, is waardevol. Het is mogelijk dat het antwoord niet direct aansluit bij de vraag die u stelde. Denk dan goed na bij welke vraag dit antwoord wel past.
- Spreek geen oordeel uit over de antwoorden van de persoon. Er zijn geen foute antwoorden.
- Wanneer een ondersteuner aanwezig is tijdens het gesprek, blijf dan de focus houden op de persoon op wie de inclusietoets betrekking heeft.
- Vul de antwoorden samen in of gebruik eventueel een extra exemplaar zodat de ander mee kan kijken.
- Stem uw taalgebruik en –niveau af op de persoon met wie u spreekt.
- Voorzie de persoon van alle ondersteuning in de communicatie die voor de persoon wenselijk is. Sluit aan bij de voor de persoon bekende communicatievorm.

2.4.2 Scoring

Voor de scoring gaat u als volgt te werk:

Stap 1: Zet de aangeduide antwoorden om in scores:

- Altijd = 1
- Soms = 0,5
- Nooit = 0
- Ja = 1
- Nee = 0

Let op: in de versies voor volwassenen dienen de scores van 3 items omgedraaid te worden, met name items 11 – 13 en 41. Voor deze items geldt: Altijd = 0; Soms = 0,5 en Nooit = 1

Let op: in de versies voor minderjarigen dienen de scores van 4 items omgedraaid te worden, met name items 10 – 12 – 41 en 61. Voor de eerste drie items geldt: Altijd = 0; Soms = 0,5 en Nooit = 1. Voor item 61 geldt: Ja = 0 en Nee = 1.

Stap 2: Tel vervolgens per domein de itemscores op tot een domeinscore.

Stap 3: Deel de totale score per domein door het aantal items van dat domein. Voor het aantal items houdt u geen rekening met de items die

als Nvt of Gon gescoord werden. U bekomt op die manier een gemiddelde score per domein.

Let op: indien er bij een domein meer dan de helft van de items niet ingevuld is, heeft het berekenen van een score weinig betekenis.

Stap 4: De scores op de domeinen kunnen vervolgens ook grafisch voorgesteld worden om de relatief sterke en minder sterke domeinen in het profiel te identificeren.

Op de website van het Vlaams Welzijnsverbond (www.vlaamswelzijnsverbond.be) vindt u een excell-bestand waarmee u de voorgaande stappen automatisch kan berekenen.

2.4.3 Interpretatie

De vragenlijst is niet genormeerd. Op basis van de resultaten kan dus niet besloten worden of de score die een persoon behaalt goed of niet goed is, in vergelijking met een normgroep.

Op basis van de pilootstudies (zie 2.5) kunnen we wel de gemiddelde scores weergeven per domein voor de referentiegroep van 207 volwassenen met een handicap uit 18 voorzieningen (zie tabel 3) en voor de referentiegroep van 144 minderjarigen met een handicap uit 9 voorzieningen (zie tabel 8). Op basis van die tabellen kan u de gemiddelde scores van een individuele cliënt of van een groep cliënten vergelijken met één van deze referentiegroepen. Zo kan u afleiden of de cliënt in vergelijking met de referentiegroep relatief hoge of lage scores behaalt op vlak van inclusie-uitkomsten.

Ook uit de grafische weergave van de gemiddelde scores van een individuele cliënt of een groep cliënten kan u afleiden op welke domeinen de cliënt(en) meer of minder hoge scores behaalt (behalen) op vlak van de inclusie-uitkomsten.

Het is belangrijk dat lage domeinscores gecontextualiseerd worden. Zo kan een lage score op een bepaald domein perfect te begrijpen zijn vanuit bepaalde keuzes van de cliënt of vanuit de aard van zijn beperkingen.

De resultaten kunnen met de persoon zelf en/of direct betrokkenen besproken worden. Dat kan bijvoorbeeld naar aanleiding van het opmaken of evalueren van een ondersteuningsplan. Het is de bedoeling dat op basis van de resultaten en de

bespreking gekeken wordt op welke wijze inclusie en participatie van de cliënt aan de samenleving kan bevorderd worden. De domeinen waarop relatief laag gescoord wordt, geven aan op welk vlak acties mogelijk zijn die kunnen bijdragen tot betere inclusie-uitkomsten voor de persoon.

De resultaten van een groep cliënten kunnen gebruikt worden om samen met de cliënten en het team te zoeken naar mogelijke verbeteracties gericht op meer inclusie. Dat kan bijvoorbeeld op een bewonersvergadering of cliëntraad gebeuren.

Wanneer u de vragenlijst na verloop van tijd nogmaals laat invullen voor / door eenzelfde persoon, kan u de scores tussen die twee metingen vergelijken. Op die manier kan de evolutie in inclusie-uitkomsten doorheen de tijd opgevolgd worden en kunnen de effecten van genomen maatregelen en acties gericht op meer inclusie voor één of meerdere cliënten geëvalueerd worden.

2.5 Resultaten pilootstudie

2.5.1 Pilootstudie volwassenen

Respondenten

De proefversie van vragenlijst 1 voor volwassenen (bestaande uit 92 items) werd bezorgd aan de verschillende voorzieningen en diensten voor personen met een handicap die deelnamen aan de commissie inclusie van het Vlaams Welzijnsverbond. Er werd hen gevraagd 10 tot 15 vragenlijsten af te nemen. Om te bepalen bij welke cliënten de vragenlijst zou worden afgenomen, vroegen we hen hun totaal aantal cliënten te delen door het aantal vragenlijsten dat men wilde afnemen. Als men op deze manier het getal 'vijf' verkreeg, was het de bedoeling om op een alfabetische lijst van alle cliënten van de voorziening elke vijfde cliënt te nemen en deze te bevragen. Zo werd op basis van toeval bepaald bij welke personen de vragenlijst werd afgenomen. Uiteindelijk werden er 207 vragenlijsten in 18 voorzieningen ingevuld.

De vragenlijsten werden meestal ingevuld op basis van een interview met de persoon met een handicap (55,6%). 33,8% van de vragenlijsten werd ingevuld door een begeleider. Slechts 8,7% van de vragenlijsten werd ingevuld door een familielid.

De cliënten worden vooral begeleid in de context van een tehuis niet-werkenden (48,4%), een dagcentrum of begeleid werk (20,2%), een Dienst Inclusieve Ondersteuning (12,7%), een tehuis werkenden (10,3%) en begeleid wonen (2,3%).

Meest vertegenwoordigd in de steekproef zijn personen met een licht (13,5%), een matig (21,8%) en een ernstig verstandelijke beperking (13,9%). Daarna volgen personen met een motorische beperking (10,9%) en autismespectrumstoornissen (10,2%). Zowel de groep gedrags- en emotionele problemen als de groep visuele beperking maakt 7,3% van de deelnemers uit. Kleinere groepen zijn: NAH (4%), diep verstandelijke beperking (3,6%) en auditieve beperking (3,3%).

De leeftijd van de cliënten varieert van 19 tot 79 jaar: 12,1% is tussen 19 en 29 jaar, 20,8% tussen 30 en 39 jaar, 23,2% tussen 40 en 49 jaar, 21,7% tussen 50 en 59 jaar, 15% tussen 60 en 69 jaar en 1,9% tussen 70 en 79 jaar oud. De gemiddelde leeftijd van de deelnemers is 45,9 jaar.

Kwaliteit van het instrument

Tabel 1: Cronbachs alfa³ en standaardmeetfouten voor de domeinen en de volledige vragenlijst

	Cronbachs alfa	Standaardmeetfout
Sociale status en volwaardig burgerschap	.754	.012
Ondersteuning	.848	.014
Opleiding / Werk	.771	.018
Relaties en interacties	.837	.013
Activiteiten in de samenleving	.747	.013
Woonaccommodatie	.799	.016
Toegankelijkheid en mobiliteit	.804	.016
Algemeen	.944	.011

De Cronbachs alfa van alle domeinen en de totale vragenlijst zijn goed. Ze liggen allemaal boven .7. De domeinen 'ondersteuning', 'relaties en interacties' en 'toegankelijkheid en mobiliteit' hebben een Cronbachs alfa boven .8. De Cronbachs alfa voor de gehele vragenlijst is zeer hoog met .94. De standaardfout van meting is voor alle domeinen klein. Dit betekent dat de vragenlijst nauwkeurige scores oplevert.

Er zijn significante correlaties tussen alle domeinen ($p < .01$). Op basis hiervan kunnen we stellen dat de verschillende domeinen een samenhang vertonen, en kunnen we veronderstellen dat ze eenzelfde onderliggend concept, namelijk inclusie, meten. Alle correlaties zijn matig (ze zijn hoger dan .3 en lager dan .7). Dit betekent dat elk van de domeinen ook nog iets uniek meet.

3 Cronbachs α (alfa) is een maat voor de betrouwbaarheid van een vragenlijst. De waarde van α is een schatting voor de ondergrens van de betrouwbaarheid van het betrokken instrument. De grens wordt veelal op .70 gelegd.

Tabel 2: Correlaties tussen domeinen

Domeinen	1	2	3	4	5	6	7
1	1						
2	.352	1					
3	.425	.311	1				
4	.650	.408	.498	1			
5	.551	.440	.520	.546	1		
6	.674	.325	.444	.592	.584	1	
7	.614	.471	.439	.513	.652	.668	1

1 = sociale status en volwaardig burgerschap; 2 = ondersteuning; 3 = opleiding / werk; 4 = relaties en interacties; 5 = activiteiten in de samenleving; 6 = woonaccommodatie; 7 = toegankelijkheid en mobiliteit.

Resultaten referentiegroep volwassenen

Tabel 3: Resultaten van de referentiegroep van volwassenen met een handicap

	N	Min.	Max.	Gem.	SD
Sociale status en volwaardig burgerschap	207	.250	.969	.636	.176
Ondersteuning	207	.029	.941	.489	.204
Opleiding / Werk	207	.000	.954	.397	.253
Relaties en interacties	207	.053	.944	.516	.194
Activiteiten in de samenleving	207	.000	.909	.392	.191
Woonaccommodatie	207	.000	1	.491	.236
Toegankelijkheid en mobiliteit	207	.056	1	.528	.238
Algemeen	207	.092	.870	.502	.157

Gemiddeld behaalde de groep van 207 deelnemers een score van .502 (50%). De minimumscore die behaald werd op de vragenlijst bedraagt .092 (9%). De maximumscore daarentegen bedraagt .87 (87%). De variantie tussen de scores is vrij hoog, wat erop wijst dat er veel verschil is tussen personen op vlak van inclusie-uitkomsten.

De meeste inclusie-uitkomsten werden gerealiseerd binnen het domein 'sociale status en volwaardig burgerschap'. Zowel binnen het domein 'opleiding/werk' als 'activiteiten in de samenleving' werden in beperktere mate inclusie-uitkomsten bereikt. Opvallend is evenwel dat de minimum en maximum scores ver uit elkaar liggen, voor elk van de domeinen en voor de gehele vragenlijst.

In de volgende tabel geven we de gemiddelde scores op de vragenlijst per type beperking. Personen met meerdere types van beperkingen werden in verschillende categorieën meegeteld.

Tabel 4: Gemiddelde score en standaarddeviatie voor de gehele vragenlijst per type van beperking

	Aantal	Gem.	SD
Licht verstandelijke beperking	41	.611	.131
Matig verstandelijke beperking	72	.542	.135
Ernstig verstandelijke beperking	42	.388	.113
Diep verstandelijke beperking	11	.285	.138
Motorische beperking	33	.446	.138
Gedrags- en emotionele problemen	22	.388	.159
ASS	31	.419	.187
Visuele beperking	22	.441	.161
Auditieve beperking	10	.463	.141
NAH	12	.518	.148

Het gemiddelde resultaat van de groep van personen met een licht verstandelijke beperking is het hoogst. Ook personen met een matig verstandelijke beperking bereiken gemiddeld meer inclusie-uitkomsten. De scores zijn echter veel lager voor personen met ernstig en diep verstandelijke beperking. Personen met gedrags- en emotionele problemen behalen eveneens een lagere gemiddelde score.

We gingen ook na of de inclusie-uitkomsten verschillen naargelang de ondersteuningsvorm. Ook hier werden bij sommige cliënten meerdere ondersteuningsvormen aangeduid.

Tabel 5: Gemiddelde score en standaarddeviatie voor de gehele vragenlijst per ondersteuningsvorm

	Aantal	Gem.	SD
Tehuis werkenden	26	.651	.134
Tehuis niet werkenden	178	.404	.142
Dagcentrum / begeleid werk	51	.525	.124
DIO	32	.619	.124

De inclusie-uitkomsten van personen die verblijven in een tehuis voor werkenden en die ondersteuning krijgen van een Dienst Inclusieve Ondersteuning zijn hoger dan de inclusie-uitkomsten van personen die verblijven in een dagcentrum of een tehuis voor niet werkenden. De scores zijn het laagst voor personen die ondersteund worden vanuit een tehuis voor niet werkenden.

Op basis van de resultaten van de pilootstudie en de ervaringen van de respondenten werden enkele wijzigingen aangebracht aan de testversie. Enkele items werden geschrapt en samengevoegd. Bij verschillende items werd de formulering aangepast en werden voorbeelden of nadere uitleg toegevoegd.

2.5.2 Pilootstudie minderjarigen

Respondenten

De proefversie van vragenlijst 1 voor minderjarigen (bestaande uit 84 items) werd bezorgd aan de verschillende voorzieningen en diensten voor personen met een handicap die deelnamen aan de commissie inclusie van het Vlaams Welzijnsverbond. We hanteerden dezelfde werkwijze als beschreven bij de volwassenen (zie 2.5.1) om een steekproef te trekken op basis van toeval. Uiteindelijk werden er 144 vragenlijsten in 9 voorzieningen ingevuld.

De vragenlijsten werden meestal ingevuld door een individuele begeleider (52,8%). 25,7% werd ingevuld door familie. Een minderheid van de vragenlijsten werd ingevuld op basis van een interview met de persoon met een handicap (17,4%) of door de cliënt zelf (2,8%). De cliënten worden voornamelijk begeleid vanuit een multifunctioneel centrum (MFC).

Meest vertegenwoordigd in de steekproef zijn personen met een matig (24,8%) of een ernstig verstandelijke beperking (18,2%). Daarna volgen personen met autismespectrumstoornissen (16,9%) en personen met een motorische beperking (15,3%). In de steekproef zijn minderjarigen met gedrags- en emotionele problemen (7,4%), licht verstandelijke beperkingen (6,2%), diep verstandelijke beperkingen (3,7%), NAH (2,5%), visuele (2,5%) en auditieve beperkingen (2,5%) in mindere mate vertegenwoordigd.

De leeftijd van de cliënten varieert van 3 tot 25 jaar: 30% is tussen 3 en 12 jaar, de andere cliënten zijn ouder dan 12 jaar. 22% is ouder dan 18 jaar, maar verblijft nog in een minderjarigenvoorziening. De gemiddelde leeftijd van de deelnemers is 15 jaar.

Kwaliteit van de vragenlijst

Tabel 6: Cronbachs alfa en standaardmeetfouten voor de domeinen en de volledige vragenlijst

	Cronbachs alfa	Standaardmeetfout
Sociale status en volwaardig burgerschap	.695	.013
Ondersteuning	.823	.019
Onderwijs / Opleiding	.696	.017
Relaties en interacties	.898	.018
Activiteiten in de samenleving	.829	.019
Woonaccommodatie	.604	.020
Toegankelijkheid en mobiliteit	.685	.019
Algemeen	.950	.014

De Cronbachs alfa van de volledige vragenlijst en drie van de zeven domeinen is goed. Vier domeinen hebben een Cronbachs alfa die onder de grenswaarde ligt, met name 'sociale status en volwaardig burgerschap', 'onderwijs/opleiding', 'woonaccommodatie' en 'toegankelijkheid en mobiliteit'. De standaardmeetfouten zijn klein.

Er zijn significante correlaties tussen alle domeinen ($p < .01$). Op basis hiervan kunnen we veronderstellen dat de verschillende domeinen hetzelfde concept, namelijk inclusie meten. Op enkele uitzonderingen na, zijn de correlaties matig ($> .3$ en $< .7$). Dit betekent dat de domeinen een onderliggend concept meten, maar elk ook nog iets uniek meten.

Tabel 7 : Correlaties tussen domeinen

Domeinen	1	2	3	4	5	6	7
1	1						
2	.380	1					
3	.556	.418	1				
4	.755	.371	.590	1			
5	.597	.441	.482	.730	1		
6	.613	.222	.420	.602	.579	1	
7	.585	.356	.471	.627	.512	.458	1

1 = sociale status en volwaardig burgerschap; 2 = ondersteuning; 3 = onderwijs / opleiding; 4 = relaties en interacties; 5 = activiteiten in de samenleving; 6 = woonaccommodatie; 7 = toegankelijkheid en mobiliteit

Resultaten minderjarigen

Tabel 8: Resultaten van de referentiegroep van minderjarigen met een handicap

	N	Min.	Max.	Gem.	SD
Sociale status en volwaardig burgerschap	144	.200	.950	.562	.158
Ondersteuning	144	.029	1	.563	.222
Onderwijs/opleiding	144	.056	1	.577	.200
Relaties en interacties	144	.123	1	.521	.217
Activiteiten in de samenleving	144	0	1	.388	.229
Woonaccommodatie	144	0	1	.627	.248
Toegankelijkheid en mobiliteit	144	0	1	.479	.226
Algemeen	144	.148	.952	.531	.164

Gemiddeld behaalde de groep van 144 minderjarigen een score van .531 (53%). De scores variëren van 0.148 (14%) tot 0.952 (95%). Ook bij de minderjarigen is er dus een breed bereik van gerealiseerde inclusie-uitkomsten. De meeste inclusie-uitkomsten werden behaald binnen het domein 'woonaccommodatie'. De laagste gemiddelde score is voor het domein 'activiteiten in de samenleving'.

In de volgende tabel geven we de gemiddelde scores op de vragenlijst per type beperking.

Tabel 9: Gemiddelde score en standaarddeviatie voor de gehele vragenlijst per type van beperking

	Aantal	Gem.	SD
Licht verstandelijke beperking	15	.618	.133
Matig verstandelijke beperking	60	.584	.121
Ernstig verstandelijke beperking	44	.423	.145
Diep verstandelijke beperking	9	.395	.096
Motorische beperking	37	.496	.167
Gedrags- en emotionele problemen	18	.512	.163
ASS	41	.521	.155
Visuele beperking	6	.426	.072
Auditieve beperking	6	.505	.113
NAH	6	.472	.268

Het gemiddelde resultaat van de groep van personen met een licht verstandelijke beperking is het hoogst. Ook personen met een matig verstandelijke beperking, gedrags- en emotionele problemen, ASS en een auditieve beperking halen een gemiddelde score hoger dan .5. De scores zijn echter duidelijk lager voor personen met diep verstandelijke beperking.

Op basis van de resultaten van de pilootstudie en de ervaringen van de respondenten werden enkele wijzigingen aangebracht aan de testversie. Enkele items werden geschrapt en samengevoegd. Bij verschillende items werd de formulering aangepast en werden voorbeelden of nadere uitleg toegevoegd.

DEEL 3

Vragenlijst 2: Bevorderende en belemmerende organisatiefactoren voor inclusie

3.1 Doel en opbouw van de vragenlijst

Het **doel** van deze vragenlijst is dat organisaties een zelfevaluatie kunnen uitvoeren over de mate waarin zij personen met een handicap ondersteunen in het realiseren van inclusie en volwaardig burgerschap. De resultaten van de vragenlijst geven inzicht in factoren in de werking van de organisatie die belemmerend dan wel bevorderlijk zijn voor het bereiken van inclusie-uitkomsten bij de cliënten. De vragenlijst richt zich dus **op organisatieniveau**.

Om een itempool te genereren werd een uitgebreide analyse gemaakt van de literatuur en van bestaande inclusie-instrumenten. Er werd een inventaris gemaakt van factoren op organisatieniveau die inclusie van de cliënten bevorderen dan wel negatief beïnvloeden. De itempool werd op punt gezet en geordend in overleg met de leden van de commissie inclusie. Het leek niet zinvol een onderscheid te maken tussen een versie voor organisaties die zich richten op minderjarigen dan wel volwassenen.

Om de items te ordenen baseerden we ons op Kröber en van Dongen (2011). We kwamen daarbij tot vier domeinen. Elk van deze domeinen kan op zijn beurt nog eens onderverdeeld worden in verschillende dimensies:

- **Domein 1: Directe ondersteuning van de cliënten en hun netwerk**
 - Vraagverheldering en ondersteuningsplanning
 - Effectieve ondersteuningsprocessen ten aanzien van cliënten
 - Effectieve ondersteuningsprocessen ten aanzien van mantelzorgers
- **Domein 2: De medewerkers**
 - Kerntaken
 - Selectie en evaluatie
 - Vorming en ondersteuning
- **Domein 3: De organisatie**
 - Visie en missie van de organisatie
 - Kwaliteit van leiderschap
 - Cultuur in de organisatie
 - Structuur en infrastructuur van de organisatie
 - Betrokkenheid van cliënten en medewerkers bij beslissings- en evaluatieprocessen
 - Kwaliteitssysteem
- **Domein 4: De context**
 - Samenwerking met de lokale gemeenschap
 - Samenwerking met niet professionelen
 - Samenwerking met reguliere diensten

De vragenlijst omvat 87 items, verdeeld over deze vier domeinen. Met de pilootversie van het instrument werd een pilootstudie uitgevoerd bij 19 organisaties (Dhaenens, Luwel, & Keppens, 2016). Op basis van de resultaten van deze studie werd een definitieve versie gemaakt. **De definitieve versie kan gedownload worden op de website van het Vlaams Welzijnsverbond⁴.**

4 U surft naar www.vlaamswelzijnsverbond.be en u klikt het tabblad 'sectoren' aan. Vervolgens klikt u op 'ondersteuning van personen met een handicap' en daarna klikt u door op 'beleid en toelichting'. Tenslotte zal u het luik 'tools' vinden, waar de vragenlijsten te vinden zijn.

3.2 Vragenlijst

Instructies

Alle items worden beoordeeld op de volgende puntenschaal:

Score 0 = nee, of helemaal niet akkoord

Score 1 = ja, maar er is groei/verbetering mogelijk

Score 2 = ja, helemaal akkoord

Score 9 = geen idee, geen mening

Score 2 kan enkel gegeven worden wanneer (1) het item van toepassing is voor meer dan 90% van de cliënten of medewerkers van de organisatie én (2) het betreffende item aantoonbaar is in de gehanteerde werkwijzen en procedures van de organisatie (bv. opgenomen in het format van ondersteuningsplan, aanwijsbaar in het VTO-plan, opgenomen in de missietekst).

Wanneer iets gangbaar is in de organisatie, maar slechts voor een beperkt deel van de cliënten of medewerkers, of niet structureel aanwijsbaar in de systemen en procedures van de organisatie, wordt score 1 gegeven.

'**Participeren in de samenleving**' wordt breed opgevat als kunnen wonen, werken, activiteiten doen en mensen ontmoeten in de samenleving.

Met '**in de samenleving**' wordt bedoeld buiten de context van een dagcentrum of een residentiële voorziening.

Bij het beoordelen van de items over '**ondersteuning**' moet men ervan uitgaan dat deze ondersteuning beschikbaar moet zijn voor alle cliënten, tenzij cliënten zelf aangeven daar geen nood aan te hebben omdat ze dat zelfstandig/zonder ondersteuning kunnen realiseren. Het niveau van de beperking mag evenwel geen rol spelen bij de beoordeling. We gaan er met andere woorden vanuit dat deze ondersteuning ook beschikbaar moet zijn voor cliënten met ernstige of meervoudige beperkingen.

Domein 1. Kritische organisatiekenmerken en -processen op niveau van de directe ondersteuning van cliënten en hun netwerk (23 items)

0 = nee, of helemaal niet akkoord; 1= ja, maar er is groei/verbetering mogelijk;
2 = ja, helemaal akkoord; 9 = geen idee, geen mening

Vraagverheldering en ondersteuningsplanning (9 items)				
1 - Er wordt door middel van individuele gesprekken/observaties gepeild naar de wensen en verwachtingen van de cliënten zelf op vlak van participatie aan de samenleving.	0	1	2	9
2 - Er wordt in gesprekken met direct betrokken mantelzorgers en/of familieleden gepeild naar de wensen en verwachtingen die zij hebben op vlak van participatie van de cliënten aan de samenleving.	0	1	2	9
3 - De resultaten van de inclusietoets (vragenlijst 1, individuele uitkomsten) worden gebruikt als basis om individuele doelen op vlak van participatie aan de samenleving te bepalen.	0	1	2	9
4 - Cliënten bepalen zelf welke individuele doelen of uitkomsten zij willen nastreven op het vlak van participatie aan de samenleving.	0	1	2	9
5 - Het ondersteuningsplan van de cliënten omvat doelen in verband met participatie aan de samenleving.	0	1	2	9
6 - Het ondersteuningsplan van de cliënten omvat concrete strategieën om participatie van de cliënten aan de samenleving te bevorderen.	0	1	2	9
7 - In het ondersteuningsplan worden andere hulpbronnen dan professionele begeleiders aangegeven om participatie van de cliënten aan de samenleving te bevorderen.	0	1	2	9
8 - Er wordt minstens jaarlijks geëvalueerd of en in welke mate de individuele doelstellingen bij cliënten op het vlak van participatie aan de samenleving gerealiseerd zijn.	0	1	2	9
9 - Bij het proces van ondersteuningsplanning wordt uitgegaan van de krachten en competenties van de cliënten.	0	1	2	9
Effectieve ondersteuningsprocessen ten aanzien van cliënten (9 items)				
10 - Cliënten worden vertrouwd gemaakt met de lokale faciliteiten en diensten waarop ze beroep kunnen doen.	0	1	2	9
11 - Cliënten worden ondersteund bij het wonen in de samenleving.	0	1	2	9
12 - Cliënten worden ondersteund bij het werken in de samenleving. Bij minderjarigen: Cliënten worden ondersteund om naar een reguliere school te gaan.	0	1	2	9
13 - Cliënten worden ondersteund om activiteiten in de samenleving te ondernemen (vrijtijdsactiviteiten, sport, culturele activiteiten, sociale activiteiten, ...).	0	1	2	9
14 - Cliënten worden ondersteund bij het uitbouwen van een vriendschaps- of partnerrelatie.	0	1	2	9
15 - Cliënten worden ondersteund bij hun contacten met familie.	0	1	2	9
16 - Cliënten worden ondersteund bij het aangaan en onderhouden van sociale contacten en relaties in de samenleving.	0	1	2	9
17 - Cliënten worden versterkt in hun competenties om deel te nemen aan de samenleving, door het aanbieden van vorming.	0	1	2	9
18 - Cliënten worden ondersteund om zich te kunnen verplaatsen naar activiteiten in de samenleving.	0	1	2	9

Effectieve ondersteuningsprocessen ten aanzien van mantelzorgers (5 items)				
19 - Er wordt bij mantelzorgers gepeild naar de ondersteuning die zij nodig hebben om de mantelzorg te kunnen opnemen.	0	1	2	9
20 - Mantelzorgers worden geïnformeerd over de lokale diensten en ondersteuningsvormen (binnen en buiten de organisatie) waarop ze beroep kunnen doen.	0	1	2	9
21 - Mantelzorgers worden concreet ondersteund om de zorg voor de cliënten op te nemen.	0	1	2	9
22 - Aan mantelzorgers worden concrete strategieën aangereikt over hoe zij de participatie van de cliënten aan de samenleving kunnen bevorderen.	0	1	2	9
23 - Mantelzorgers worden versterkt in hun competenties om de mantelzorg op te nemen.	0	1	2	9

Domein 2. Kritische organisatiekenmerken en -processen op niveau van de medewerkers (22 items)

0 = nee, of helemaal niet akkoord; 1= ja, maar er is groei/verbetering mogelijk;
2 = ja, helemaal akkoord; 9 = geen idee, geen mening

Kerntaken (4 items)				
1 - Het ondersteunen van de participatie van cliënten aan de samenleving is in het functieprofiel opgenomen als kerntaak van medewerkers.	0	1	2	9
2 - Het vormen van een brug tussen de cliënt en andere mensen in de samenleving is in het functieprofiel opgenomen als kerntaak van medewerkers.	0	1	2	9
3 - Het competentieprofiel van begeleiders omvat de noodzakelijke competenties van begeleiders om inclusie van cliënten te bevorderen.	0	1	2	9
4 - Het competentieprofiel van begeleiders omvat de noodzakelijke competenties van begeleiders om samen te werken met mantelzorgers en het informele netwerk van cliënten.	0	1	2	9
Selectie en evaluatie (8 items)				
5 - Er wordt bij de aanwerving van nieuwe medewerkers expliciet gepeild of zij achter de visie van de organisatie staan.	0	1	2	9
6 - Er wordt bij de aanwerving van nieuwe medewerkers expliciet gepeild naar hun competenties in strategieën en werkvormen om inclusie van mensen met een handicap te bevorderen.	0	1	2	9
7 - Er wordt bij de aanwerving van nieuwe medewerkers expliciet gepeild naar hun competenties om mantelzorgers te ondersteunen.	0	1	2	9
8 - Bij de aanwerving van nieuwe medewerkers wordt expliciet gepeild naar hun competenties om het netwerk van cliënten uit te breiden of te versterken.	0	1	2	9
9 - Bij de aanwerving van nieuwe medewerkers wordt expliciet gepeild naar hun competenties om samen te werken met mantelzorgers en het informele netwerk van cliënten.	0	1	2	9
10 - Tijdens functionerings- en evaluatiegesprekken komen de taken en competenties van medewerkers om inclusie van cliënten te bevorderen expliciet aan de orde.	0	1	2	9
11 - Tijdens functionerings- en evaluatiegesprekken komen de taken en competenties van medewerkers ten aanzien van mantelzorgers expliciet aan de orde.	0	1	2	9

12 - Tijdens functionerings- en evaluatiegesprekken komen de taken en competenties van medewerkers ten aanzien van het informele netwerk van de cliënten expliciet aan de orde	0	1	2	9
Vorming en ondersteuning (10 items)				
13 - In het VTO-beleid van de organisatie is voorzien dat kaders en modellen aangereikt worden in verband met inclusie en volwaardig burgerschap.	0	1	2	9
14 - De organisatie biedt zelf vorming aan of biedt medewerkers de kans vorming te volgen in verband met persoonsgerichte ondersteuning in de context van inclusief wonen, werken en vrije tijd.	0	1	2	9
15 - De organisatie biedt zelf vorming aan of biedt medewerkers de kans vorming te volgen in verband met het ondersteunen, het versterken en het uitbreiden van het sociale netwerk rond de cliënt.	0	1	2	9
16 - De organisatie biedt zelf vorming aan of biedt medewerkers de kans vorming te volgen in verband met het krachtgericht werken.	0	1	2	9
17 - De organisatie biedt zelf vorming aan of biedt medewerkers de kans vorming te volgen in verband met het ondersteunen van mantelzorgers.	0	1	2	9
18 - De organisatie biedt zelf vorming aan of biedt medewerkers de kans vorming te volgen over hoe ze 'bruggenbouwer' kunnen zijn naar de samenleving en hoe ze kunnen bijdragen aan community building.	0	1	2	9
19 - De organisatie biedt zelf vorming aan of biedt medewerkers de kans vorming te volgen over de inzet van technologische hulpmiddelen om inclusie te bevorderen.	0	1	2	9
20 - De organisatie biedt zelf vorming aan of biedt medewerkers de kans vorming te volgen in verband met het opnemen van een consultfunctie ten aanzien van professionelen in reguliere diensten.	0	1	2	9
21 - Er zijn structuren voorzien waardoor medewerkers ergens terecht kunnen voor vragen die verband houden met de inclusie van cliënten.	0	1	2	9
22 - Er worden structureel mogelijkheden voorzien om in het team ideeën uit te wisselen over hoe de participatie van cliënten met een handicap in de samenleving kan bevorderd worden.	0	1	2	9

Domein 3. Kritische organisatiekenmerken en -processen op niveau van de organisatie (25 items)

0 = nee, of helemaal niet akkoord; 1 = ja, maar er is groei/verbetering mogelijk; 2 = ja, helemaal akkoord; 9 = geen idee, geen mening

Visie en missie (4 items)				
1 - De organisatie onderneemt acties om ervoor te zorgen dat de visie en missie gedragen worden door de medewerkers van de organisatie.	0	1	2	9
2 - De organisatie onderneemt acties om de visie en missie uit te dragen naar buiten (families, lokale gemeenschap).	0	1	2	9
3 - Uit de visie en missie blijkt dat de waardenoriëntatie van de organisatie gericht is op kwaliteit van leven en volwaardig burgerschap van mensen met een handicap.	0	1	2	9
4 - In de visie en missie van de organisatie wordt duidelijk gemaakt dat inclusie in gelijke mate van toepassing is voor alle cliënten van de organisatie, ongeacht het niveau van functioneren en het niveau van adaptieve vaardigheden.	0	1	2	9

Leiderschap (2 items)				
5 - Leidinggevend ondersteunen de medewerkers in het uitvoeren van taken die gericht zijn op het bevorderen van inclusie van cliënten.	0	1	2	9
6 - Leidinggevend initiëren vernieuwende projecten om participatie van cliënten aan de samenleving te bevorderen.	0	1	2	9
Organisatiecultuur (4 items)				
7 - In het team wordt kritisch gereflecteerd over de mate waarin medewerkers inclusie van cliënten bevorderen.	0	1	2	9
8 - Er is in de organisatie een cultuur van overleg en samenwerking.	0	1	2	9
9 - Er is in de organisatie een cultuur van elkaar ondersteunen, kennis delen en van elkaar leren op het vlak van inclusie.	0	1	2	9
10 - Er wordt gewerkt met zelfsturende teams.	0	1	2	9
Structuur en infrastructuur (5 items)				
11 - De organisatie zoekt naar inclusieve en gedecentraliseerde woonaccommodatie voor cliënten en/of stelt deze ter beschikking.	0	1	2	9
12 - De organisatie stimuleert het gebruik van hulpmiddelen om inclusie te bevorderen (bv. domotica, blue assist, GPS-systemen).	0	1	2	9
13 - De organisatie ondersteunt de administratieve procedures om dergelijke hulpmiddelen aan te vragen en in te zetten.	0	1	2	9
14 - Medewerkers krijgen financiële middelen om het veranderingsproces naar inclusie mogelijk te maken.	0	1	2	9
15 - Er zijn voldoende mogelijkheden tot 1-1-begeleiding om inclusie van cliënten te bevorderen.	0	1	2	9
Participatief beleid (6 items)				
16 - Medewerkers hebben de visie die de organisatie heeft over inclusie mee helpen vormgeven.	0	1	2	9
17 - Medewerkers hebben inspraak bij het vertalen van de visie en missie van de organisatie op vlak van inclusie naar de praktijk.	0	1	2	9
18 - Medewerkers worden betrokken bij het veranderingsproces dat de organisatie wil doormaken naar meer inclusief werken.	0	1	2	9
19 - Medewerkers kunnen zelf initiatieven nemen om de participatie van cliënten in de samenleving te bevorderen.	0	1	2	9
20 - Medewerkers kunnen buiten het hulpaanbod van de eigen voorziening antwoorden zoeken op ondersteuningsvragen van de cliënten.	0	1	2	9
21 - Medewerkers kunnen zelf bepalen hoe ze de beschikbare financiële middelen inzetten om activiteiten in de samenleving te ondersteunen.	0	1	2	9
Kwaliteitssysteem (4 items)				
22 - In de strategische actie- of beleidsplannen van de organisatie zijn doelstellingen opgenomen die de inclusie van cliënten bevorderen.	0	1	2	9
23 - In de strategische actie- of beleidsplannen van de organisatie zijn concrete strategieën opgenomen die de inclusie van cliënten bevorderen.	0	1	2	9
24 - Bij belangrijke beleidsbeslissingen (bv. nieuwbouw, aankoop van materiaal) wordt een inclusietoets gedaan (nagaan of de genomen maatregel bevorderlijk is voor inclusie van de cliënten).	0	1	2	9
25 - Belangrijke beleidsbeslissingen worden herzien na een negatieve inclusietoets.	0	1	2	9

**Domein 4. Kritische organisatiekenmerken en -processen
op niveau van de context (17 items)**

0 = nee, of helemaal niet akkoord; 1= ja, maar er is groei/verbetering mogelijk;
2 = ja, helemaal akkoord; 9 = geen idee, geen mening

Samenwerking met de lokale gemeenschap (6 items)				
1 - Medewerkers krijgen de mogelijkheid om de faciliteiten in de lokale gemeenschap te leren kennen, die van belang kunnen zijn met het oog op de inclusie van cliënten.	0	1	2	9
2 - Medewerkers benutten de mogelijkheden in de lokale context om cliënten te laten participeren.	0	1	2	9
3 - Medewerkers spreken hun eigen contacten aan om bepaalde dingen mogelijk te maken voor cliënten.	0	1	2	9
4 - De organisatie gaat in gesprek met mensen buiten de organisatie om belemmerende factoren voor inclusie van de cliënten weg te nemen.	0	1	2	9
5 - De organisatie neemt een actieve rol op om in de regio de mogelijkheden van transport en mobiliteit voor cliënten te bevorderen.	0	1	2	9
6 - De organisatie is actief betrokken bij lokale initiatieven (bv. rond werk, vrije tijd, mobiliteit) om deelname van cliënten aan deze initiatieven te maximaliseren.	0	1	2	9
Samenwerking met niet professionelen (6 items)				
7 - Bij het opmaken van ondersteuningsplannen voor cliënten maakt de organisatie gebruik van de concentrische cirkels (familie, informeel netwerk, reguliere hulp, gespecialiseerde hulp) om na te gaan wie welke vorm van ondersteuning kan bieden aan cliënten.	0	1	2	9
8 - De organisatie betreft gewone burgers bij de ondersteuning van cliënten en/of bij de werking van de organisatie.	0	1	2	9
9 - De organisatie zet vrijwilligers in om activiteiten in de samenleving te ondernemen met cliënten.	0	1	2	9
10 - De organisatie zet vrijwilligers in om activiteiten te ondernemen met cliënten in de organisatie.	0	1	2	9
11 - De organisatie ondersteunt en vormt mensen in het informele ondersteunend netwerk van cliënten in hun omgang met en/of ondersteuning van de cliënten.	0	1	2	9
12 - De organisatie reikt mensen in het informele netwerk van cliënten concrete strategieën aan over hoe zij de participatie van de cliënten aan de samenleving kunnen bevorderen.	0	1	2	9
Samenwerking met reguliere diensten (5 items)				
13 - De organisatie pleegt structureel overleg met reguliere diensten in de regio over de mogelijke ondersteuning die de laatste kunnen bieden aan cliënten.	0	1	2	9
14 - De organisatie participeert in regionale samenwerkingsverbanden met reguliere en gespecialiseerde diensten om de ondersteuning van personen met een handicap te optimaliseren.	0	1	2	9
15 - De organisatie doet beroep op reguliere diensten voor aspecten die niet noodzakelijk door de gespecialiseerde zorg moeten gerealiseerd worden.	0	1	2	9
16 - De organisatie peilt bij de reguliere diensten naar de ondersteuning die professionele hulpverleners uit deze diensten nodig hebben om ondersteuning voor cliënten met een handicap te kunnen opnemen.	0	1	2	9
17 - De organisatie onderneemt initiatieven om professionele hulpverleners in reguliere diensten te versterken in hun competenties op vlak van omgang met en/of ondersteuning van de cliënten.	0	1	2	9

3.3 Handleiding bij afname, scoring en interpretatie

3.3.1 Afname

De bedoeling is dat een organisatie een zelfevaluatie uitvoert op basis van de lijst van indicatoren. In een eerste stap wordt aan verschillende groepen van medewerkers gevraagd om de vragenlijst in te vullen. Idealiter worden daarbij zowel staf- en beleidsmedewerkers (bv. directieleden, kwaliteitscoördinator, beleidsmedewerkers, orthopedagogen) als directe hulpverleners (bv. begeleiders, therapeuten, maatschappelijk werkers) betrokken. Elk van deze medewerkers vult individueel de items van de vragenlijst in.

3.3.2 Scoring

Voor de scoring gaat u als volgt te werk:

Stap 1: Tel voor elke respondent de itemscores per onderdeel en per domein op.

Stap 2: Deel per onderdeel en per domein de behaalde score door het aantal items van dat onderdeel of van dat domein. Houd daarbij rekening met het aantal items waar 9 op gescoord werd. Met andere woorden deel de behaalde score door het aantal items van dat onderdeel/domein min het aantal 9-scores op dat onderdeel/domein. U bekomt op die manier een gemiddelde score per onderdeel / domein.

Let op: indien er bij een onderdeel / domein meer dan de helft van de items niet ingevuld is of een 9 kreeg, heeft het berekenen van een score weinig betekenis.

Stap 3: Bereken per onderdeel en per domein de gemiddelde scores over alle respondenten heen, of voor een bepaalde respondentengroep (bv. staf- en beleidsmedewerkers versus directe begeleiders).

Stap 4: De scores op de onderdelen / domeinen kunnen grafisch voorgesteld worden om de sterktes en de zwakke punten in het profiel te identificeren.

Op de website van het Vlaams Welzijnsverbond (www.vlaamswelzijnsverbond.be) vindt u een excell-bestand waarmee u de voorgaande stappen automatisch kan berekenen.

3.3.3 Interpretatie

Het als dusdanig bekomen profiel van de organisatie vormt de basis voor overleg en dialoog tussen medewerkers in de organisatie over de factoren die in meer of minder sterke mate aanwezig zijn in de werking van de organisatie om de inclusie van cliënten te bevorderen. Op basis daarvan kan een organisatietraject gestart worden, met acties en beleidsmaatregelen die bevorderlijk zijn voor het realiseren van inclusie-uitkomsten bij de cliënten.

De vragenlijst is niet genormeerd. We kunnen dus niet aangeven of de score die een organisatie behaalt goed of minder goed is in vergelijking met andere organisaties.

Op basis van de pilotstudie (zie 3.4) kunnen we wel de gemiddelde scores aangeven per onderdeel en per domein voor de referentiegroep van 19 organisaties (zie tabel 12 - 16). U kan de gemiddelde scores van uw organisatie vergelijken met de gemiddelde scores van deze referentiegroep. Zo kan u afleiden of uw organisatie in vergelijking met de referentiegroep relatief hoge of lage scores behaalt op het vlak van inclusie-bevorderende factoren in de werking.

Ook uit de grafische weergave van de gemiddelde scores van uw organisatie kan u afleiden op welke onderdelen en domeinen uw organisatie meer of minder hoge scores behaalt op vlak van inclusie-bevorderende factoren in de werking.

Het is belangrijk dat lage scores gecontextualiseerd worden. Zo kan een lage score op een bepaald domein perfect te begrijpen zijn vanuit bepaalde keuzes van de organisatie. De onderdelen en de domeinen waarop relatief laag gescoord wordt, geven aan op welke vlakken acties mogelijk zijn die kunnen bijdragen tot betere inclusie-uitkomsten bij de cliënten.

Wanneer u de vragenlijst na verloop van tijd nogmaals laat invullen, kan u de scores tussen die twee metingen vergelijken. Op die manier kan de evolutie in inclusie-bevorderend werken doorheen de tijd opgevolgd worden en kunnen de effecten van genomen inclusie-bevorderende maatregelen en acties in de organisatie geëvalueerd worden.

3.4 Resultaten pilootstudie

3.4.1 Respondenten

We vroegen aan de leden van de commissie inclusie om 8 medewerkers te selecteren: 4 op niveau van staf- en beleidsmedewerkers (bv. directieleden, kwaliteitscoördinator, beleidsmedewerkers, orthopedagogen) en 4 op niveau van directe hulpverleners (bv. begeleiders, therapeuten, maatschappelijk werkers). Uiteindelijk bereikten we 196 respondenten uit 19 organisaties. Elk van deze medewerkers vulde individueel de vragenlijst in.

89 van de respondenten waren staf- en beleidsmedewerkers, 106 directe begeleiders. Van één respondent is de functie ongekend. Van de mensen die hun geslacht aangaven zijn er 51 mannen en 140 vrouwen. Gemiddeld hebben deze respondenten 16,9 jaar ervaring in de sector, variërend van 0,4 jaar tot 39 jaar.

3.4.2 Kwaliteit van het instrument

Tabel 10: Cronbachs alfa en standaardmeetfouten voor de domeinen en de volledige vragenlijst

	Cronbachs alfa	Standaardmeetfout
Cliënten en hun netwerk	.894	.026
Medewerkers	.922	.033
Organisatie	.929	.026
Context	.871	.028
Totaal	.975	.014

De Cronbachs alfa van de volledige vragenlijst en van alle domeinen is zeer goed. Ze liggen alle ruim boven de grenswaarde van .7. De standaardfout van meting is voor alle domeinen klein. Dit betekent dat de vragenlijst nauwkeurige scores oplevert.

Tabel 11: Correlaties tussen de domeinen

Domeinen	1	2	3	4
1	1			
2	.573	1		
3	.594	.702	1	
4	.479	.600	.708	1

1 = directe ondersteuning van cliënten en hun netwerk; 2 = medewerkers; 3 = organisatie; 4 = context

Er zijn significante correlaties tussen alle domeinen ($p < .01$). Vooral de factoren op niveau van de organisatie hangen sterk samen met de factoren op niveau van de medewerkers, en het niveau van de context.

3.4.3 Resultaten

We geven in onderstaande tabellen de gemiddelde score, de minimum en maximumscore en de standaarddeviatie weer per domein, en per onderdeel.

Tabel 12: Resultaten van de referentiegroep per domein

	N	Min.	Max.	Gem.	SD
Cliënten en hun netwerk	196	.294	2	1.210	.365
Medewerkers	196	.083	2	1.135	.463
Organisatie	196	.217	1.958	1.174	.371
Context	196	.056	2	1.152	.395

De variantie tussen de scores is groot. Gemiddeld scoren de respondenten voor elk van de vier grote domeinen in dezelfde lijn, met name iets boven score 1. Dat betekent dat er voor elk van de domeinen nog groeimarge is. De organisaties hebben gemiddeld de hoogste score voor de kritische organisatiekenmerken en -processen op vlak van de directe ondersteuning aan cliënten en mantelzorgers; de relatief laagste score vinden we terug op het domein van de medewerkers.

Tabel 13: Resultaten van de referentiegroep voor de onderdelen van het domein cliënten en hun netwerk

Cliënten en hun netwerk	N	Min.	Max.	Gem.	SD
Vraagverheldering en ondersteuningsplanning	196	.125	2	1.153	.414
Effectieve ondersteuningsprocessen ten aanzien van cliënten ⁵	196	.222	2	1.268	.414
Algemeen	196	.294	2	1.210	.365

Binnen het domein van de organisatiekenmerken en -processen op niveau van de directe ondersteuning van cliënten en hun netwerk, scoren de respondenten gemiddeld lager voor de processen in verband met vraagverheldering en ondersteuningsplanning dan voor de effectieve ondersteuningsprocessen ten aanzien van cliënten.

Tabel 14: Resultaten van de referentiegroep voor de onderdelen van het domein medewerkers

Medewerkers	N	Min.	Max.	Gem.	SD
Kerntaken	196	0	2	1.153	.658
Selectie en evaluatie	196	0	2	1.185	.575
Vorming en ondersteuning	196	.125	2	1.091	.475
Algemeen	196	.083	2	1.135	.463

Wat de kritische organisatiekenmerken en -processen op niveau van de medewerkers betreft, wordt door de respondenten in de referentiegroep het laagst gescoord op vlak van vorming en ondersteuning van medewerkers, en het hoogst binnen dit domein op vlak van selectie en evaluatie van medewerkers.

Tabel 15: Resultaten van de referentiegroep voor de onderdelen van het domein organisatie

Organisatie	N	Min.	Max.	Gem.	SD
Visie en missie	196	0	2	1.582	.462
Leiderschap	196	0	2	1.162	.520
Organisatiecultuur	196	0	2	1.261	.441
Structuur en infrastructuur	196	0	2	.853	.511
Participatief beleid	196	0	2	1.147	.413
Kwaliteitssysteem	196	0	2	1.038	.596
Algemeen	196	.217	1.958	1.174	.371

Op niveau van de organisatie, beoordeelden de respondenten de structuur en de infrastructuur van de organisatie als het meest kritieke punt met het oog op inclusie. Ook op vlak van het kwaliteitssysteem kunnen relatief gezien nog veel inclusie-bevorderende factoren gerealiseerd worden. Inclusie is duidelijk wel goed ingebed in de visie en de missie van vele organisaties.

⁵ De effectieve ondersteuningsprocessen ten aanzien van mantelzorgers zijn slechts in de definitieve versie toegevoegd.

Tabel 16: Resultaten van de referentiegroep voor de onderdelen van het domein context

Context	N	Min.	Max.	Gem.	SD
Samenwerking lokale gemeenschap	196	.167	2	1.130	.451
Samenwerking niet professionelen	196	0	2	1.133	.452
Samenwerking reguliere diensten	196	0	2	1.186	.518
Algemeen	196	.056	2	1.152	.395

De relatief hoogste score werd behaald voor de samenwerking met reguliere diensten, in vergelijking met de scores voor de samenwerking met niet professionelen en met de lokale gemeenschap.

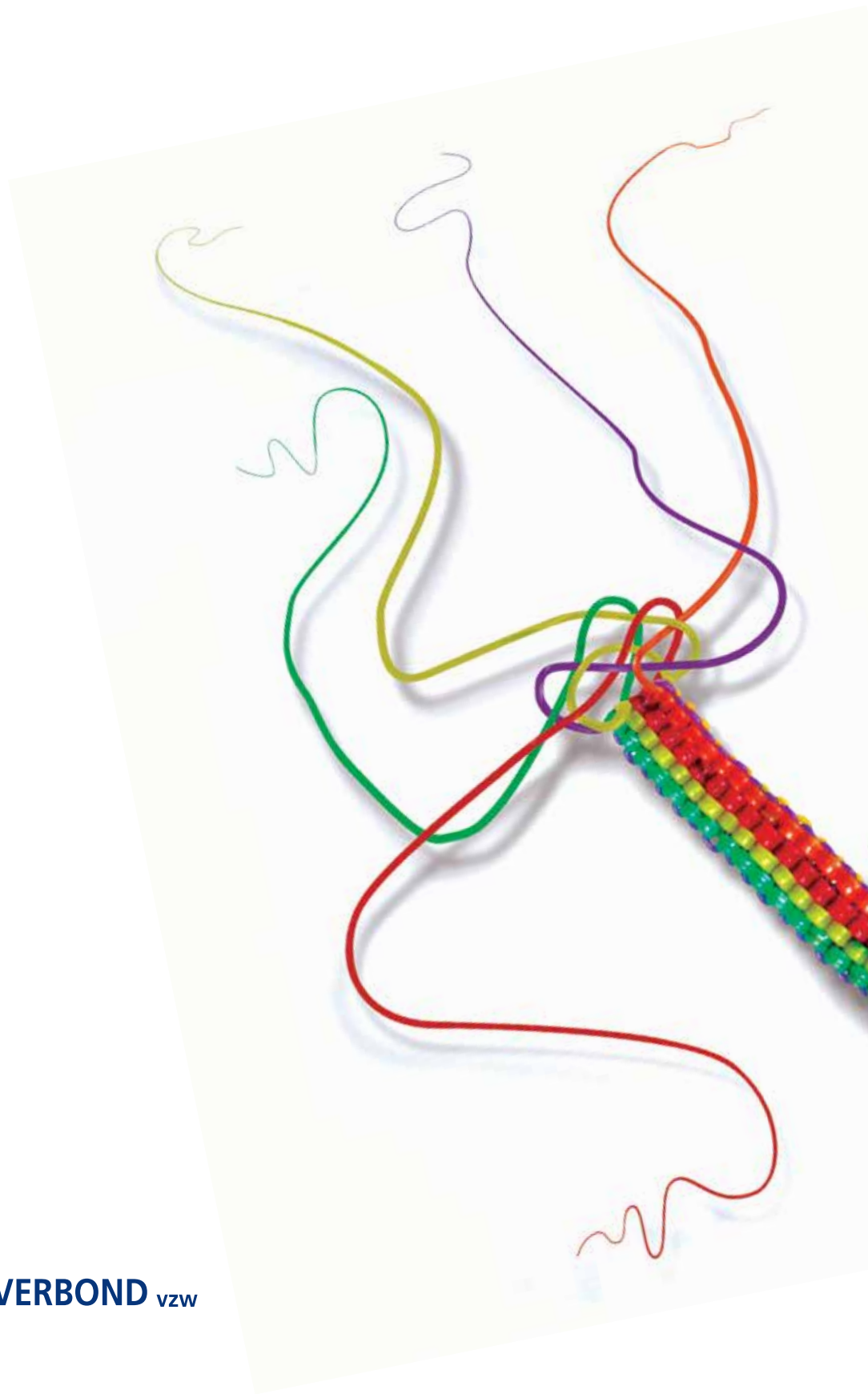
Op basis van de resultaten van de pilootstudie en de ervaringen van de respondenten werden enkele wijzigingen aangebracht aan de testversie. Enkele formuleringen werden aangepast. Er werden vooral items toegevoegd over de directe ondersteuning van de mantelzorgers en het informele netwerk.

Referenties

- Abott, S., & McConkey, R. (2006). The barriers to social inclusion perceived by people with intellectual disabilities. *Journal of Intellectual Disabilities, 10*(3), 275-257.
- Amado, A.N., Stancliffe, R., McCarron, M., & McCallion, P. (2013). Social inclusion and community participation of individuals with intellectual/developmental disabilities. *Intellectual and Developmental Disabilities, 51*(5), 360-375.
- Bates, P., & Davis, F. (2004). Social capital, social inclusion and services for people with learning disabilities. *Disability and Society, 19*(3), 195-207.
- Bickenbach, J.E. (2009). Disability, culture and the UN convention. *Disability and Rehabilitation, 31*(14), 1111-1124.
- Bigby, C. (2012). Social inclusion and people with intellectual disability and challenging behavior: a systematic review. *Journal of Intellectual and Developmental Disability, 37*(4), 360-374.
- Brown, R.I., Cobigo, V., & Taylor, W.D. (2015). Quality of life and social inclusion across the lifespan: challenges and recommendations. *International Journal of Developmental Disabilities, 61*(2), 93-100.
- Brown, R.I., Schalock, R.L., & Brown, I. (2009). Quality of life: its application to persons with intellectual disabilities and their families: introduction and overview. *Journal of Policy and Practice in Intellectual Disabilities, 6*(1), 2-6.
- Cardol, M., Speet, M., & Rijken, M. (2007). *Anders of toch niet? Deelname aan de samenleving van mensen met een lichte of matige verstandelijke beperking*. Utrecht: Nivel.
- Chang, F.-H., Coster, W.J., & Helfrich, C.A., (2013). Community participation measures for people with disabilities: A systematic review of content from an international classification of functioning, disability and health perspective. *Archives of Physical and Medical Rehabilitation, 94*(4), 771-781.
- Claes, C. (2011). *Inclusive embedment of person-centred support: a study of critical support factors*. Doctoraatsproefschrift, Universiteit Gent.
- Claes, C., Broekaert, E., & Vander Beken, K. (2006). Begeleiding, opvang en ondersteuning van personen met een handicap. In W. Vanderplassen, S. Vandeveld, C. Claes, E. Broekaert & G. Van Hove (Red.), *Orthopedagogische werkvelden in beweging: organisatie en tendensen* (pp. 185-237). Antwerpen – Appeldoorn: Garant.
- Cobigo, V., Ouellette-Kuntz, H., Lysaght, R., & Martin, L. (2012). Shifting our conceptualization of social inclusion. *Stigma Research and Action, 2*(2), 75-84.
- de Kleijn-de Vrankrijker, M.W. (2002). De Internationale Classificatie van het menselijk Functioneren (ICF), opvolger van de ICDH. In G.H.M.M. ten Horn et al. (red.), *Handboek mogelijkheden. Vraaggerichte zorg voor mensen met een verstandelijke handicap*.
- Deroover, K. (2014). *Ontwikkeling van een instrument voor het evalueren van inclusie-uitkomsten bij volwassenen met een beperking*. Masterproef KU Leuven.
- Dhaenens, L., Luwel, S., & Keppens, N. (2016). *Ontwikkeling van inclusietoetsen voor personen met een handicap en hun voorziening*. Masterproef KU Leuven.
- Driessens, K., & Melis, B. (2012). *Een vergelijking tussen methoden van krachtgericht werken, ingezet in de Integrale Jeugdhulp*. Antwerpen: Karel de Grote Hogeschool, Expertisecentrum krachtgericht sociaal werk.
- Europese Commissie (2004). *Joint report by the Commission and the Council on social inclusion*. Brussel: Europese commissie. Geraadpleegd via http://ec.europa.eu/employment_social/soc-prot/soc-incl/final_joint_inclusion_report_2003_en.pdf
- Giambona, F., & Vassalo, E. (2013). Composite indicator of social inclusion for European countries. *Social indicators research, 116*, 269-293.
- Hall, S.A. (2009). The social inclusion of people with disabilities: a qualitative meta-analysis. *Journal of Ethnographic & Qualitative Research, 3*(3), 162-173.
- Harpur, P. (2012). Embracing the new disability rights paradigm: the importance of the convention on the rights of persons with a disability. *Disability & Society, 27*(1), 1-14.
- Kröber, H.R.Th. (2008). *Gehandicaptenzorg, inclusie en organiseren* [Doctoraatsproefschrift]. Utrecht: Universiteit voor Humanistiek, Utrecht.
- Kröber, H.R.Th. & van Dongen, H.J. (2011). *Sociale Inclusie. Succes en faalfactoren*. Amsterdam: Boom.
- Maes, B. (2011). Vorm geven aan levenskwaliteit. In B. Maes, C. Vlaskamp & A. Penne, A. (Red.), *Ondersteuning van mensen met ernstige meervoudige beperkingen. Handvatten voor een kwaliteitsvol leven* (pp. 39-58). Leuven: Acco.
- Maes, B., & Hermans, K. (2010). *Vraagverduidelijking in het kader van het PGB-experiment. Onderzoek in opdracht van het VAPH*. Leuven: KU Leuven, Onderzoekseenheid Gezins- en Orthopedagogiek.
- Maes, B., Noens, I., & Heynderickx, T. (2015). Zorg en ondersteuning voor kinderen en jongeren met een handicap. In: J. Vanderfaeillie & B. Maes (Red.), *Handboek jeugdhulpverlening. Deel 2. Nieuwe ontwikkelingen in het zorgveld* (pp. 219-259). Leuven: Acco.
- Martin, L., & Cobigo, V. (2011). Definitions matter in understanding social inclusion. *Journal of Policy and Practice in Intellectual Disabilities, 8*(4), 276-282.
- Meininger, H.P. (2010). Connecting stories: a narrative approach of social inclusion of persons with in-

- tellectual disability. *European Journal of Disability Research*, 4, 190-202.
- Overmars-Marx, T., Thomése, F., Verdonschot, M., & Meininger, H. (2014). Advancing social inclusion in the neighborhood for people with an intellectual disability: an exploration of the literature. *Disability and Society*, 29(2), 255-274.
- Schalock, R.L., Brown, I., Brown, R., Cummins, R.A., Felce, D., Matikka, L., Keith, K.D., & Parmenter, T. (2002). Conceptualization, measurement, and application of quality of life for people with intellectual disabilities: report of an international panel of experts. *Mental Retardation*, 40(6), 457-470.
- Schalock, R.L., & Verdugo, M.A. (2002). *Handbook on quality of life for human service practitioners*. Washington, DC: American Association on Mental Retardation.
- Schalock, R.L., Keith, K.D., Verdugo, M.A., & Gomez, L.E. (2010). Quality of life model development and use in the field of intellectual disabilities. In R. Kober (Ed.), *Enhancing the quality of life for people with intellectual disabilities: from theory to practice* (pp. 17-32). New York: Springer.
- Sorée, V. (2012). Het Verdrag van de Verenigde Naties inzake de rechten van personen met een handicap als sleutel tot meer kwaliteit van bestaan. *Tijdschrift voor Welzijnswerk*, 36(327), 3-11.
- Soresi, S., Nota, L., & Wehmeyer, M.L. (2011). Community involvement in promoting inclusion, participation and self-determination. *International Journal of Inclusive Education*, 15(1), 15-28.
- Steyaert, J., & Kwekkeboom, R. (Red.) (2010). *Op zoek naar duurzame zorg, vitale coalities tussen formele en informele zorg*. Utrecht: Movisie.
- Steyaert, J., & Kwekkeboom, R. (Red.) (2012). *De zorgkracht van sociale netwerken*. Utrecht: Movisie.
- Strategische Adviesraad Welzijn Gezondheid Gezin (2012). *Visienota. Integrale zorg en ondersteuning in Vlaanderen*. Brussel: Auteur.
- Stuart, H. (2012). United Nations convention on the rights of persons with disabilities: a roadmap for change. *Current Opinion Psychiatry*, 25 (5), 365-369.
- Thompson, J.R., Bradley, V., Buntinx, W.H.E., Schalock, R.L., Shogren, K.A., Snell, M., & Wehmeyer M.L. (2009). Conceptualizing supports and the support needs of people with intellectual disabilities. *Intellectual and Developmental Disabilities*, 47(2), 135-146.
- United Nations (2006). *Convention on the rights of persons with disabilities*. New York: Author.
- Van Regenmortel, T. (2010). *Empowerment en participatie van kwetsbare burgers. Ervaringskennis als kracht*. Amsterdam: SWP Publishers.
- Verdugo, M.A., Navas, P., Gómez, L.E., & Schalock, R.L. (2012). The concept of quality of life and its role in enhancing human rights in the field of intellectual disability. *Journal of Intellectual Disability Research*, 56, 1036-1045.
- Ware, N.C., Hopper, K., Tugenberg, T., Dickey, B., & Fisher, D. (2007). Connectedness and citizenship: Redefining social integration. *Psychiatric Services*, 58(4), 469-474.
- Wilken J. P. (2007). *Zorg en ondersteuning in de samenleving. Voorwaarden voor succesvolle vermaatschappelijking van de gehandicaptenzorg*. Amsterdam: SWP Publishers.
- Wright, N. & Stickley, T. (2013). Concepts of social inclusion, exclusion and mental health: a review of international literature. *Journal of Psychiatric and Mental Health Nursing*, 20, 71-80.

Verantwoordelijke uitgever:
Hendrik Delaruelle, Vlaams Welzijnsverbond vzw
Guimardstraat 1 – 1040 Brussel
TEL: 02 511 44 70 – FAX: 02 513 85 14
E-mail: post@vlaamswelzijnsverbond.be
Website: www.vlaamswelzijnsverbond.be